

М. ДУРДЕЛЛА

Мара комунізму

Оцінка комунізму, ґрунт на якому він росте,
способи боротьби проти нього

Видавництво „Майбутність“

М ю н х е н,

1950

М. ДУРДЕЛЛА

Мара комунізму

Оцінка комунізму, ґрунт, на якому він росте,
способи боротьби проти нього

diasporiana.org.ua

Видавництво „Майбутність“

З М І С Т:

Частина I.

Що таке комунізм?

- 1). Перед сто роками і тепер.
- 2). Слабкість під зовнішнім блиском.
- 3). Паралелія поміж буржуазною і пролетарською революцією
- 4). Марксо-Левіно-Сталінізм.
- 5). Дух і матерія.
- 6). Характер та ідеї.
- 7). „Дві душі“ в грудях.
- 8). Диктатура сама себе пожирас.
- 9). Дух в історії
- 10). Атомова енергія і дух.
- 11). Комуністична диктатура на Україні.
- 12). Цезар в історії.
- 13). Вашингтон проти Цезаря.
- 14). Загальні висновки

Частина II.

Ґрунт, на якому росте комунізм.

- 1). Підхід до справи.
- 2). Комуністична диктатура як психічна хвороба.
- 3). Відповідальність за нашу долю наша власна.
- 4). Хвороби і злочини йдуть на наш рахунок.
- 5). Ріст комунізму з ласки нашої.
- 6). Чи існує капіталістичний визиск.
- 7). Кризи та безробіття.
- 8). Використовування невдоволення мас.
- 9). Відношення до людини.
- 10). Вик-провокатор.
- 11). „Клясова свідомість“ в СССР.
- 12). Негайні домагання.
- 14). Чого вчить нас Китай.
- 14). Загальні висновки.

Частина III

Як і якими засобами боротись проти комунізму.

- 1). Труднощі в розв'язці питання.
- 2). „З большевиками по-большевицьки“.
- 3). Большевицька енергія.
- 4). „З большевиками по гітлерівськи“
- 5). „Ціль освячує засоби“.
- 6). Паралелія з німецьким фашизмом.
- 7). Молодь 30 тих років.
- 8). Ціль та засоби нерозривна цілість.
- 9). Єдність дії.
- 10). Що зробити з компартіями?
- 11). Боротьба на кожному кроці.
- 12). Посунення в ділянці економічній.
- 13). Большевицька господарча рецента.
- 14). Завжди крок вперед.
- 15). Інші болячки.
- 16). Мара світової комуністичної революції.
- 17). Пова кривавою залізною завісою.
- 18). Роля імїґрації
- 19). Загальні висновки.

М а р а к о м у н і з м у

(Оцінка комунізму, причини його поширення та засоби боротьби проти нього)

Частина I

1) Перед сто роками і тепер.

Сто років тому вийшла в світ маленька розміром брошурка під назвою „Комуністичний Маніфест“, що його авторами були Карл Маркс та Фрідріх Енгельс. Цей маніфест починався словами: „Мара комунізму бродить по Європі“, а кінчиться, словами що „Пролетаріят не має нічого до страчення, тільки свої кайдани, а до здобуття весь світ“.

Тому сто років мара комунізму по Європі не блудила; це тільки привиджувалося авторам „маніфесту“, або може радше це було їхнім бажанням. Те, що тоді діялося, було продовженням процесу так званої буржуазної революції, цєбто здобування горожанських прав свободи і рівности перед правом. Та тепер, сто років після появи „маніфесту“, справді можна ствердити, що мара комунізму бродить по Європі.

Половина Європи вже перед безпосередньою диктатурою комуністів; в Італії та Франції комуністи здобули в останніх парламентарних виборах коло 30 відсотків усіх голосів, в Китаї комуністи створили двомільйонову армію та гостро атакують уряд Чан-кай-ші*), в Сполучених Державах Америки хоч комуністична організація маленька, але є там зате Волеси, що роблять їх роботу хоч несвідомо. Виходить, що мара комунізму бродить вже не тільки по Європі, але й по інших частинах світа.

Це вже не уява Маркса-Енгельса з-перед сто років. Це справді дійсність. З тієї то причини компартії усіх країн на чолі з російською обходили цього року торжественно столітні роковини „Маніфесту“, стоючи

*) В цьому моменті китайські комуністи вже контролюють майже весь Китай.

очевидно на тому становищі, що ідея маніфесту здійснюється.

Мовляв, як сама ідея комуністичного ладу, так і метода його здійснення, цебто комуністична диктатура, показуються слухними.

Чи справді так? Дійсність цього перечить.

2) Слабкість під зовнішнім блиском.

Це, що комунізм контролює половину Європи, ще не доказує, що він правильний. Фашизм контролював ще більшу частину Європи, а однак уже його нема. — завдяки в першу чергу силам демократичних західньо-європейських та американських країн.

Коли б не ті країни, фашизм був би без найменшого сумніву затріюмфував над комунізмом в Європі, і нічого не було б осталося з „неминучости“ та „конечности“ комуністичної диктатури.

Очевидно рахунок країн Заходу був правильний, що фашизм в цілій Європі був би далеко сильніший та небезпечніший, ніж комунізм в половині Європи.

Тепер мабуть і серед колишніх найзавзятіших прихильників фашизму ледве чи знайдеться хтось, який би твердив, що фашизм правильний.

Обидві ці диктатури мають спільне психологічне підложжя — атавістичний садизм, цебто почуття розкоші на вид крови, мук та скону людини. Обидва ті явища однаково небезпечні для поступового людства.

В якомусь моменті може бути одно або друге більш небезпечне.

Під час останньої війни бувним фашизм. Тепер лишилася комуністична диктатура.

Вона лишилася, можна сказати, з ласки Західного Світу. Та ласка слабе після кожної бундючної промови Молотова чи Вишинського, після кожного „скоку“ міністра з вікна. Диктатори все побринькували шаблею, щоб заглушити крик протесту внутрі. „Найпоступовішу“ комуністичну ідею держати тридцять років на багнетах та багнетами пхати її до сусідів, — вже це одно робить з тої ідеї тандиту, що не має попиту.

Революція має сенс, коли вона знаходить попертя більшості населення. Тоді вона має ґрунт під ногами. Дії комуністичної диктатури саме це ще раз яскраво доказують. Тридцять років її існування, опертого на озброєній від ніг до голови незначній меншості, що послугоується найогиднішими маневрами і фальшами — взяти

хоч би їхні кличі „фабрики робітникам“, „земля селянам“, „самовизначення народів“ — здискредитували її цілковито.

Вона не міцніє, а слабе.

Тюрем, концентраційних таборів і інших „ліквідацій“ чимраз більше, а помимо того всього навіть їхня музика вимагає нової чистки від буржуазних впливів. Немає ні одної поважної ясної сторінки воягах тридцятилітньої диктатури. Може розбудова воєнної промисловости? Вона в багато разів краще налагоджена в демократичних державах без концетраційних таборів і НКВД.

Ні, комунізм зі своєю диктатурою ще не є та сила, що йде на зміну „капіталізові“, що підносить людство на вищій щабель морального, умового та матеріального, розвитку.

Навпаки — це занепад.

Існує два типи людей в комуністичній диктатурі: комісари й енкаведисти, нова пануюча кляса, що наказує і жирує, та маса народу, включно з партійною сірою масою, що безкритично, німо мусить слухати.

Пролетаріят не стратив кайданів, а щойно тепер їх справді наложено йому. Трагічним є, що він сам у великій мірі до цього спричинився.

3) Паралеля поміж буржуазною і пролетарською революцією

Комунізм обосновує „диктатуру пролетаріату“ так: історія — це історія боротьби кляс. Кляси повстають на ґрунті існуючої приватної власности. Спосіб продукції та контролю засобів продукції обумовлює всі прояви людського життя. Кляса, що контролює засоби продукції, контролює також уряд, надає напрям політиці, науці, мистецтву і т. д. В середніх віках такою клясою були феодалі, власники землі, що визискували працю кріпаків, але на протязі середніх віків постає нова кляса — так звана буржуазія, „міщанство“, себто ремісники, купці, власники мануфактурних заведень, банкіри.

В часі, коли феодалі видіють на своїх запліснелих від старости замках, нова кляса відзначається енергією підприємчивістю, бистротою ума, поінформованістю. Феодальні обмеження та привілеї, кріпацтво, що не дозволяє селянинові рушитися з місця, стають перешкодою в дальшому розвитку нової господарки та нової кляси. Вона прямує до усунення цих перешкод.

Конфлікт поміж феодалами та буржуазією загострю-

ється і, вкінці, приходить до вибуху: з Англії буржуазна революція в 17 столітті; у Франції при кінці 18 століття, в Німеччині в половині 19 ст.

Свобода, рівність, братерство були кличами тієї революції. Провід у ній мали купці, ремісники по містах, а закріпачене селянство її підтримувало. Всюди вона перемогла.

Комуністи роблять заключення: як буржуазія на порозі нового віку була найпоступовішою, найенергійнішою, найрухливішою клясою, що несла на своїх плечах тягар тодішньої економіки і тому могла та мусіла здобути контроль тієї господарки і політики, — так тепер пролетаріят є тією клясою. Він є головною продукційною силою, творцем усього багатства, усіх цінностей, і він сягає по ключову контроль над тим багатством і над державою.

Це має бути аргумент, чому комуністи прямують до диктатури в „імені“ пролетаріяту. А тим часом цей аргумент наскрізь фальшивий. Бо правдою є, що на порозі нової доби буржуазія, „міщанство“, була мозком суспільства, бо вона втілювала в собі нові ідеї, нові, свободніші, поступовіші форми господарчого життя і, що є дуже важне, мала підтримку величезної більшості населення, що було проти кріпацтва.

Тому то буржуазна революція отримала перемогу. Але неправдою є, що тепер такою силою є тільки пролетаріят. Без організаторів продукції, директорів і т. п., без інженерів, техніків, хеміків, біологів і інших науковців, далі без учителів та професорів, що їх приготувляють, без лікарів, що підтримують здоров'я суспільства, без урядників у продукційних та обмінних заведеннях і в адміністрації, без тих усіх не дасться подумати теперішнього існування суспільства.

Це все не пролетаріят, а інтелегенція, і роля її не є другорядною.

І коли комуністична диктатура після тридцяти літ свого існування не може ані одіти, ані накормити, ані вмістити в теплій хаті свого населення — за виїмком комісарів, енкаведистів та їх найближчих (таке положення було і перед останньою війною), то головною причиною того є зігнорування того факту, що новітнє суспільство, як зрештою, і кожне попереднє, потребує співпраці мозку і м'язів. Нехтування цього факту мститься страшно на населенні. Воно буриться. Терор закріплює петлю чимраз дужче. Садизм збирає жниво.

4) Марксо-Леніно-Сталінізм

Марксо-Леніно-Сталінізм, це назва, під якою виступає тепер саламаха, наварена комуністами протягом останніх сто літ. Маляр міг би уявляти цю саламаху, намалювавши такий образ: у фабриці робітник, прив'язаний ланцюгом до коліс машини (робітник не може змінювати місця праці); селянин прикріплений ланцюгом до трактора; обидва обдерті, голодні, на них шкіра та кістки; шістнадцять сатрапів (диктаторів „самостійних“ республік), злучені електричними дротами з Кремлем і рухаються за потисненням гудзика кремлівським диктатором; в одному куті, видно, як НКВД витягає усю рідню з хати, бо хтось там один з рідні або чимось провинився в очах НКВД, або ще колись може провинитися.

Всюди концентраційні табори, всюди трупи з розтрісканими головами. Над тим усім портрети Леніна і Сталіна, а по боках — Петра першого та Івана Грозного.

Цей образ був би вірний. Все інше — брехня. Знаю перший-ліпший комуніст скаже: „Це неправда, це фашистський наклеп“. Він так засліплений своєю ідеєю, що не повірить навіть наочним свідкам. А, однак, навіть комуніст, що не стратив критичного глузду, побачить це. Навіть на підставі того, що пишеться в советській пресі можна це ствердити.

Той комуніст, що має настільки амбіції і відваги, щоб не перечити очевидним фактам, буде твердити, що все те потрібне в перехідному періоді до повного комунізму. Він, однак, якби дорешти підняв свої очі, то побачив би, що все те не наближує до бажаної мети, а, навпаки, віддаляє, і взагалі робить її нездійсненною мрією, дискредитуючи її раз на все. Візьмим наприклад, цей образ, де тягнеться до відповідальності цілу родину за мнимі провини одного з рідні. Це називається „виривання з коренем“ ворогів народу. Припустім, що ця рідня справді „вирвана з коренем“, десь пропала в безвістях.

Які наслідки цього? Цілком противні тим, які собі представляють енкаведисти в своїх справді тупих, запаморочених від випару крові, головах. Обурення на таке безправство, таку сваволю, таке нехтування елементарних засад людяності, огортає навіть тих, що, можливо, лояльно відносилися до існуючої влади. Це пояснює, чому більшовицька революція пожирає сама себе: знов і знов перепроводжуються криваві чистки в своїх власних рядах. Значить, що НКВД не вириває з коренем спро-

тиву проти сваволі, а, навпаки, засіває його, скріплює поширює.

Цього росту спротиву не спинить образ Петра I, що висить біля портрету Леніна в кімнаті Сталіна. Цей портрет може бути символом того, що діється в Советському Союзі.

Р. Н. Бейн характеризує Петра I так: „Його шал був циклонічний, його ненависть до особи рідко спинювалася перед знищенням тієї особи, його бенкети були оргіями, його розривки конвульсіями, його вчинки є такі, що людство здригається від них, і ніякий інший чоловік однаково визначний не зійшов до такої глибини жорстокості і зради...“

Недарма письменникові Олексієві Толстому нав'язано було більшовиками написати повість про Петра I. Зв'язок між Петром I і Леніном та Сталіном очевидний. Вони зміряють до тої самої цілі та користуються тими самими методами.

5). Дух і матерія

Сто літ „Комуністичного Маніфесту“ — це сто літ пропагування засад так званого історичного матеріалізму, який твердить, що економічні умовини, продукційні відносини мають вирішальну роль у формуванні наших ідей, змагань, прямивань, нашого характеру, коротко кажучи, що матерія формує духа.

Ми маємо змогу наглядно бачити, до чого веде така теорія, та осудити, чи вона слухня, чи ні.

Теорія історичного матеріалізму переймає від дарвінізму теорію про боротьбу за існування серед рослинного і тваринного світу та пристосовує її до людського суспільства. Тут, каже історичний матеріалізм, є також боротьба за існування, за хліб, що оформлюється в боротьбу клас і вирішує всі форми людського життя.

Якщо стати на становищі, що шлункові справи (бо це є в дійсності те, до чого зводиться так званий історичний матеріалізм) є вирішальні для людей так само, як для тварин, що дух, по мимо всього, все таки залишається в кліщах шлунка, то тоді комуністи мали б рацію. Але стати на такому становищі не можливо.

Наприклад: матір, чи батько, чи хтонебудь інший кидаються до горючого будинку, щоб рятувати дитину, цілком не думаючи про свою долю; воляк наставляє груди на кулі та багнети не в ім'я інтересів свого шлунка, а в ім'я іншого, сильнішого почування — оборони зага-

ду, батьківщини; науковці, письменники, мистці в ім'я свого ідеалу, в ім'я правди і виявлення її на письмі чи образом забувають про всі життєві вигоди, хоч могли б їх легко мати, ідучи по лінії шлункової теорії.

Неправдою є, що буття, себто матеріальні умовини, визначають свідомість, себто ідеї, характер, духа людини. Внутрі кожної класи суспільства є різні погляди на ту саму справу, включно до справи приватної власності. В кожній класі є характери додатні і від'ємні. Це значить, що дух не мусить іти шляхом, визначеним буттям.

Голод жене одних до горячкового пошукування праці, чи до приятелів або публічних установ за допомогою, других до крадежу, розбою.

Вигідне життя одним дає можливість збагачення свого духа, виладовування сильної енергії в різних додатних напрямках, інших розніжує, розкладає. Значить, те саме буття, ті самі причини мають різні наслідки. Дух формується неоднаково, хоч буття однакове.

З другої сторони різні буття, різні причини мають такі самі наслідки. Візьмім наприклад питання терору. Існує червоний і білий терор. Терор — це своєрідна духовна постава. Характер і наставлення учасника червоного чи білого терору є однаковий: повне звиродніння почування людяности, оправдування диких вчинків „вищою рацією стану“.

Справді у одних і в других ця „рація стану“ інша, але як почування страху є те саме, чи воно викликане рантовою появою тигра чи землетрусом, так і почування садизму, розкоші на вид проллятої крові, мук, тортур є те саме, чи постає воно з мотивів червоної чи білої „рації стану“. Отже в кожній суспільній класі є характери додатні й від'ємні, є душі білі й чорні.

Правдою є те, що душа, характер та ідеї є чорні, оскільки дана особа кладе на перше місце свої власні шлункові інтереси зі шкодою для інших; але також правдою є, що людина не є нічим примушена до того, до казом чого є те, що інші люди не ставлять свого шлунка на перше місце.

Століття пропаганди комуністичної засади, що справа економіки (себто справа шлунка) є вирішальною рушійною силою в суспільстві, заглушила у частини людей всякі шляхотні почування, привела їх до здичіння. Тільки так можна пояснити терор.

6). Характер та ідеї.

Відношення людини до людини залежить від характеру людини. Умовини, серед яких людина живе, можуть підсилювати ту чи іншу рису характеру, але формування того характеру не мусить залежати від буття даної особи. Творення фундаменту характеру, що відбувається в дитячих роках, зовсім не залежить від господарчих інтересів дитини. Дитячий період є найважливіший в розвитку тих чи інших звичок, інстинктів, темпераменту, а на цей розвиток, очевидно, не впливають ніякі міркування дитини про шлункові справи, ніякі півсвідомі спонуки в тому напрямку.

Скажуть на це, що на дитину в першу чергу мають вплив родичі, а вони вже є чутливі та податливі на впливи економіки. Це, однак, не заперечує факту, що душа дитини не є під безпосереднім впливом матеріальних справ, але під впливом інших характерів, інших душ.

Така безпосередня спонукка, як голод вплине на розвиток у дитини інстинкту до праці, до крадіжки чи до жебрання, в залежності від того, котрий з тих інстинктів родичі старалися заглушити, а котрий розвинути. Жорстокість, кровожадність, садизм починає розвиватися вже тоді, коли дитині дозволяється мучити малих котів, псів чи птахів, самолюбство та зарозумілість — коли дитині дозволяється все, що вона хоче, вивищується її понад інші діти (звичайно чужі) і т. п.; скритість, недовірчивість, ненависть навіть до близьких, підступну мстивість — коли дитину б'ється.

Безпосереднім товчком розвитку тих рис характеру є все інше, тільки не „форми продукції“, не „класова боротьба“.

Це ствердження є дуже важливе. Видно з того, що:

- 1). розвиток додатніх рис характеру можна повести бажаним шляхом незалежно від економіки,
- 2). навіть в можливо найкращій економіці можуть розвиватися від'ємні риси характеру.

Ідея залежить від характеру. Додатній характер творить чи переймає додатні, взнеслі ідеї, а як часом схибить, то має досить внутрішньої сили, щоби стати на правильний шлях. Від'ємні характери творять чи переймають від'ємні ідеї, а навіть додатні ідеї мішають з кров'ю і болотом, як Робесп'єр і товариші зробили з гаслом свободи у французькій революції, як Ленін, Сталін і тов. зробили з тим самим гаслом у російській револю-

ції, як Гітлер і інші диктатори зробили з ідеї націоналізму, себто ідеї суверенності кожного народу.

7). „Дві душі“ в грудях.

Фавст (у творі Гете тої самої назви) каже в одному місці: „Дві душі маю, ах!... в грудях своїх“. Це душа добра і душа зла, одна тягне до доброго, а друга тягне до злого; вони неустанно борються за перевагу внутрі людини.

Ясно, що тяга до злого зв'язана тісно зі справами шлунка і з тілесними пристрастями. Тяга до доброго ставить поперетній границі, деякі інстинкти зовсім усуває. Очевидно, щоб жити, треба природні вимоги тіла заспокоїти. Тварина не розбирає, в який спосіб вона заспокоює свої потреби, а людина з розвиненим інтелектом та моральними засадами прямує до заспокоєння своїх потреб так, щоб це не було коштом і зі шкодою для інших людей.

Для людини основну вагу має питання, як заспокоює вона свої потреби.

Поскільки людина не гризеться тим, як вона здобуває засоби до життя, значить не перебирає в способах, уживає всяких способів, добрих чи злих, чесних чи підлих, то цим стає на рівні драпіжної тварини.

Засада „неперебирання в засобах“, „ціль освячує засоби“, унеможлиблює всяке співжиття і тому сама себе б'є.

Прийняти цю засаду може лише той, що в нього зла душа взяла верх над доброю. Факт, що комуністи прийняли цю засаду (так як і фашисти) доказує, що вони вернулися назад до етики джунглів, що у них взяв верх атавізм наших диких прапрадідів.

Пояснюючи це явище їхнім „матеріалізмом“, виходило б що їхнє буття, умовини, в яких вони досі жили, зробила їх такими дикими та жорстокими. Очевидно, причинний зв'язок між садистом-енкаведистом та його попереднім життям-буттям дається легко ствердити.

Немає сумніву, що частина людей піддається легко впливам зовнішнім, попадає в залежність шлункових справ, остається на услугах „злої душі“.

Годі цей факт заперечити, коли він так яскраво кидається нам у вічі, як щодо комуністичної, так і до фашистівської диктатури.

Та з другої сторони факт, що більша частина працюючих має, як серед робітників і селян, так серед ін-

телігенції і підприємців, відкидає засади джунглів — цей факт опрокидує твердження про конечність та немінучість здичиння всієї робітничої класи чи котроїнебудь іншої класи. Патологічне, аномальне явище здичиння захоплює тільки малу частину суспільства, а саме ту частину, яка завдяки своїй слабій „душі“, слабості характеру, інтелекту і волі піддалася пропаганді філософії шлунка, філософії комуністичного матеріалізму.

Без сумніву, що як у Советському Союзі, так і в інших країнах, серед тих, що підтримують комуністичну диктатуру, є багато таких, що ясно не здають собі справи з того, що вони роблять. Вони — скоріше чи пізніше прозрівши — покинуть етику джунглів.

Тільки ті, що в них зла „душа“ взяла остаточно верх над доброю, зробила їх не тільки нечутливими на терпіння людей, але ще й такими, яким терпіння других приносить розкіш, — тільки такі запеклі садисти будуть підтримувати та прямувати до диктатури, комуністичної чи фашистівської.

8). Диктатура сама себе пожирає.

Ідея диктатури — це дух старої Азії. Вищий ступінь організації суспільства, опертий на засаді більшості народу, розвинувся в Європі і Америці. Етика гуманізму, що є рівночасно етикою християнською, опирається на засаді відношення людини до людини, як собі рівного, з такими самими бажаннями, прямуваннями, правами і обов'язками.

Етика диктатури — це заперечення попередньої, це етика дика, звіряча. Не диво, що вона пожирає не тільки других, але й себе саму.

Сильніша тварина пожирає слабшу. В диктаторському апараті неустанні „ухили“, неустанні чистки, яких жертвою падають найближчі преторіяни. Терор, на який спирається диктатура, не поширює круга своїх прихильників, а звужує його чимраз більше. Зовнішній блиск і показ сили — це обман. Червоноармійці сотками тисяч здавалися в полон при першій нагоді в часі останньої війни, а перестали це робити, коли Гітлер трактував їх рівно ж по-диктаторськи, як псів.

Армія Гітлера билася сильно, доки не висадилися американці в Африці. В тому найкритичнішому моменті сила терору Гітлера блідне в очах армії, вона тратить страх перед гітлерівською диктатурою, деморалізується, битися не хоче.

В диктатурі маси народу тільки очікують відповід-

ного моменту, щоб позбутися гніту і терору. Знаючи це, диктатори січуть наліво і направо, щоб своє становище закріпити, але вони його все більше ослаблюють, бо терор прихильників не здобуває, а відштовхує.

Ці правди до всіх доступні. Диктатур на протязі історії було багато. Всі вони скінчили скоріше чи пізніше нікчемною смертю після нікчемного життя.

А, помимо того, перед сто роками зі сторінок „Комуністичного Маніфесту“ повіяло тим азійським диктаторським духом, що сьогодні стався тілом на азійсько-європейському пограниччі. Для тверезої, не забитої мертвими доктринами голови факти говорять, що шлях цієї диктатури такий самий, що і всіх попередніх, та кінець її мусить бути такий самий.

9). Дух в історії.

Матеріалістичне пояснювання історії, про яке вже говорено вище, вважає вирішальним чинником боротьбу клас, що формуються на ґрунті даних засобів продукції та існуючих умовин власности тих засобів.

Ідеалістичне пояснення історії вважає вирішальним чинником в історії не матерію, а духа. Після цієї теорії, хоч матерія і відіграє величезну роль в поодиноких людей, у поодиноких групах деколи вирішальну роль, в остаточному висліді все ж таки вирішує дух, злий чи добрий в поодиноких періодах — але, як сума всього постуку людства, все таки перемагає добрий дух, і тому людство могло віддалитися від варварства та піднятися на так високий щабель культури.

Питання є, наскільки матерія впливає чи обмежує духа?

Отже фактом є, що всі люди, так як і всі інші живі істоти, прямують до усунення голоду, холоду й інших неприємних чи болючих явищ.

На цьому ґрунті приходиться до конфлікту поміж поодинокими особами чи групами.

І коли б тут не вмівся дух — не важно, що хто під цим розуміє, на всякий випадок діє тут наш характер, воля і інтелект, — то людство ще й досі стояло б там, де стояло перед сотками тисяч літ.

Вже Кант при кінці 18 століття в невеличкій розвідці „Про вічний мир“ вказав може краще, як хто інший до нього і після нього, на те, що людство у своїй стремлінні до усунення конфліктів поміж особами і групами вдосконалює чимраз більше свою організа-

цію співжиття — від примітивних до найбільш скомплікованих форм нашого часу. Здається, що це дуже ясне для кожного, що без відповідного духового наставлення і стремління, нині і на кожному пункті панувало б виключно право сильнішого п'ястука.

Певно, що наш дух може діяти тільки в даних границях. На піщовому ґрунті ніяка мудрість досі доброї пшениці не виплекала.

В тому значенні дана матеріальна умова вимушує дану ідею, ставить їй границю.

Але що має бути посаджене на тому ґрунті, і чи взагалі буде там щонебудь посаджене, тут має свободний вибір дух. Ручна сила — це не те саме, що сила парової машини. Інакше життя суспільности виглядає без парової машини, як після її винайдення.

Марксист вскакує тут зі своєю теорією, кажучи: ось бачите — як засоби продукції впливають на історію.

Ручна голка — це роздріблене життя ремісників та самовистачальних хліборобів, а машина до шиття, машинове веретено, фабрична ткаля і т. п. — це вже повстання власницької, капіталістичної класи та пролетаріату, позбавленого всякої власности; далі, це капіталістичний визиск, боротьба пролетаріату проти цього визиску і т. п. і т. п. аж до пролетарської революції та диктатури пролетаріату. Така є марксистська філософія.

Що завдяки машинам людське життя змінилося, це факт. Але не бачити того, що машина сама не винайшла, що її винайшов кріпкий дух винахідника — то це вже сліпота. Це ж той „вічний дух революціонер“, що не вдовольняється існуючим, а все прямує до зміни на краще, це він машину винаходить і при її допомозі організовує продукцію краще, та форми людського співжиття.

Твердження марксистів, що вирішальну роль у штовханні того духа наперед відіграють матеріальні умовини, а не внутрішня сила самого духа, є взятє з повітря.

10). Атомово енергія і дух.

Цей епохальний винахід — нова атомово енергія — є вислідом невсипучої праці багатьох поколінь вчених

Вона без сумніву зреволюціонує людське життя

подібно, як це зробив винахід парової машини перед 150 роками.

Від чого залежить дальший хід історії в зв'язку з цим винаходом?

Від того, куди ним покерує дух: атомово енергія в руках дикунів з нерозвиненими або zdeгенерованими моральними почуваннями буде зужита на знищення культурного дорібку людства, а в руках людей, що стоять на вершці культурного розвитку, буде новою благодаттю на шляху до дальшого поступу.

Атомово енергія на послугах духа, що любить свободу, що шанує цього духа в кожній людині, що вірить в право на життя і щастя кожного, здвигне людство до небувалих висот.

Як нею будуть керувати люди, п'яні вірою в свою „пролетарську“ вищість, яка дозволяє їм всякими найнегіднішими дорогами йти до здійснення своїх хворобливих фантазій, то історія пірне знову на якийсь час в щітмі варварства,

Цієї справи не вирішать механічно „продукційні умовини“ та „власницькі стосунки“, а знов таки відповідне наставлення духа, його інтелектуальний рівень, його моральні засади, його напруження волі.

А тому, що комуністична диктатура спирається на жорстокому кровожадному примусі, чого вільний дух найбільше не терпить, — то всякі вигляди на перемену є, очевидно, по стороні противників всякої диктатури.

У пекельному царстві комуністичної диктатури маси тільки й ждуть на нагоду, на хоч би одну атомову бомбу в стратегічному пункті, щоб рушити проти диктатури джунглі.

Цей вирішальний для дальшої історії бій буде твором і завершенням живого духа. Комунізм подібно, як і фашизм, мусить той бій програти якраз тому, що він припасує вирішальну роль матерії, а не духові, що не доцінює пружної сили духа свободи, як у себе вдома, так і в світі.

Задивившись сліпо в свою п'ятикутну червону зірку, що для них є символом „конечности і необхідности всевітньої пролетарської революції“, конечности і необхідности побіди пролетаріату як головної, на їх думку, продуктивної сили (що, очевидно, є неправда), комуністи, подібно як фашисти та нацисти, вдивлені у свою фальшиву місію як „еліти“ та „надчоловіків“, з фаталізмом, — подібним до сліпого інстинкту нічних метели-

ків, що прямують прямо до світла на свою певну смерть, — летять проти духа свободи на свою певну загибель.

Це остаточно, на ділі, повалить і припечататиме їхню теорію історичного матеріалізму.

Недооцінка сили духа, як в минулій історії, так і в теперішності, приписування вирішального значення матерії, буде головною причиною поразки комуністичної диктатури. Своїх ворогів, (у першу чергу Сполучених Держав Америки) комуністи недооцінюють, легковажать.

В Америці техніка є, але культури — нема, кажуть більшовики та інші комуністи (на жаль, і деякі некомуністи так думають). На цьому „браку культури“ в Америці скрутують собі карк комуністи.

Поза могутньою технікою вони не бачать могутнього духа любови свободи і ненависти гніту.

Насправді не атомова бомба, а саме цей могутній дух американської та європейської демократії положить комуністичну диктатуру на лопатки.

11). Комуністична диктатура на Україні.

Комуністичну диктатуру пхнули російські комуністи на Україну на багнетах, поваливши уряд незалежної української держави, що повстала після повалення царату. Справді частина робітників на Україні (головно російські та зросійщені) і частина селян, обманена ключем „земля селянам“, помагали російським комуністам, але без збройної сили російського більшовизму комуністична диктатура на Україні не була б загнозилася. Сталося тоді те саме явище, яке після останньої світової війни, поверх тридцять років пізніше, мало місце в Польщі, Румунії, Болгарії, Югославії, Угорщині, Чехословаччині.

Чого можна сподіватись від людей, які вірять, що головною справою для них є справа господарча, себто шлункова? Очевидно, тільки грабунку та потоптанню всіх духових вартостей. Україна, на думку комуністів (так само, як і білих імперіялістів), не може бути самостійною, бо Росія потрібує її пшениці, цукру, заліза, вугілля і ін. Це для „історичних матеріалістів“ вистачальне. І саме тому на Україні проявив себе комунізм у своїй найжорстокішій формі.

Навіть прир'ята на ланцюг собака, хоч як обильно годована, все хоче з ланцюга зірватись. Навіть вона інстинктивно понад усе цінить свободу рухів. Що ж го-

ворити про людину? Кожна людина, маючи до вибору безжурне, навіть розкішне життя в тюрмі, за замкненими на ключ дверима, або свободу з усіма її небезпеками та непевностями, без сумніву вибере це друге, бо всякий дух прагне свободи.

Прагнення свободи на Україні, вкиненій за тюремні ґрати комуністичної диктатури, голодній і обдертій, таке могутнє, що більшовизм його приборкати ніяк не в силі. Тортури, кулі в потилицю, штучно викликаний голод, масові заслання — усі ті й інші диявольські засоби щедрою рукою пристосовуються до свободолюбних українців вже поверх тридцять літ, і все те надармо. Спротив проти комуністичної диктатури розсаджує неустанно навіть ряди самих комуністів. Всі визначні українські комуністи або були „зліквідовані“ російськими комуністами за національні „ухили“, або вони самі себе зліквідували, бо не були в силі і не хотіли боротись проти українського духа свободи (як Скрипник, Хвильовий і інші).

Скаже якийсь Дмитренко, чи Настасенко, чи Навізенко з Нью-Йорку або Вінніпеґу, що це слабодухі не могли видержати, або може, що це були „прикриті буржуазні агенти“, яких викрито та зліквідовано.

Ні, братчики. Кожний з них до якогось часу вірив у комуністичну ідею, як у своє святе святе, готовий за неї віддати все.

Скрипник, пустивши собі кулю в лоб, доказав, що не за лакіметва нещасні сидів у компартії і що страху перед ніким і перед нічим за своє життя він не мав. Ціляючи в своє чоло, він знав, що рівночасно ціляє в лоб комунізмові. Це люди, яких очі відчинились, коли вони стрінулись віч-на-віч зі справжньою, кривавою, мерзкою диктатурою, що мішає все в крові і болоті. Їхня кров і кров мільйонів на Україні — це не кров „буржуазних агентів“, не капіталістичних „підніжків“, а людей боротьби за свободу, людей від станка, плуга і мазольного пера. Ця кров ззиває і вас, Дмитренки, Настасенки, Навізенки „to stop, look and listen“, (спинитись, глядіти і слухати), а опісля добре подумати. Помилятись — це річ людська, але вперто держатись помилки — це вже крайня глупота.

Недаром портрет царя Петра I. висить біля портрету Леніна в кімнаті Сталіна. (Молодий Рузвелт свідком того). Петра I-шого прозвали „великим“ хіба за те, що він дорешти зашморгнув петлю на шиї селянства, кину-

вши їх в багно кріпацтва, а при тому зробив Росію „великою“, — великою територією після поневолення інших народів, великою животом, а не мозком,

В який спосіб під прапором Петра I-шого Росія може йти до комунізму? Роблення Росії „великою“ означає ярмо для інших народів, а для самих росіян скріплення та розвинення духа жорстокого варварства, замість духа людяности, спертого на самостійності та мирному співжитті між народами.

Петро I-ший, кажуть пробив вікно для Росії в Європу. На жаль — тільки вікно, і то ще закратоване. Позатим Росія окружена була за Петра I і є окружена за Сталіна непроходимим та непрозорим муром а поза тим муром Росія дальше дуситься в смороді, у випарах проливоті, як водиця, крови, як Петром I-шим, так і Йосифом I-шим. Коли покоління за поколінням виховується в умовинах оприччини, то стає ясеним, чому тих опричників так багато.

Треба тільки дивуватись російській еміграції в Західній Європі і Америці, що вона так мало навчилася на Заході, що вона рівно ж живе дальше духом Петра I-шого і Йосифа I-шого, погромщиків, як народу російського, так і українського.

Що росіяни поза границями советської Росії не в силі підняти понад старий петрівський імперіялізм, то це можна пояснити традиційною інертністю, тупістю деяких російських груп. Видно, ще не одного обуха треба, щоб добитись до м'якої верстви їхнього мозку. Але що український робітник, селянин чи інтелігент може дальше підтримувати політику Петра-Леніна-Сталіна, то це вже крайній випадок перверзійности натурі.

12). Цезар в історії.

Фігура Цезаря в історії znana. Жив у першому столітті перед Христом. Здібний римський полководець, вигравав усі битви на території теперішньої Франції, Німеччини і ін., здобув собі в той спосіб неограничений вплив в армії. Заблаглось йому мати неограничену владу в цілій римській імперії. Переходить Рубікон, ріку в північній Італії, в 59 році перед Христом, — і це є зворотний пункт в історії римського народу, це є дата, від якої йде скорий упадок римського народу. Безборонний римський сенат скорився Цезареві. Цезар стає диктатором. Незабаром роз'ярені сенатори роблять спробу рятувати державу через замордування Цезаря таки в сенаті (в 44 р. по Хр.). Встромив свій штилет у груди Цезаря

також Брут, його найближчий співробітник. Та знайшлися нові Цезарі, разом з ними Рим котився в пропасть аж до повного упадку. Визнавці історичного матеріалізму будуть твердити, що й поява Цезаря була конечна та неминуха на ґрунті тодішніх господарських умовин та класових співвідношень, і що він мусів так поступати, як поступав рівно ж під натиском умовин. Таке пояснення Цезаря в дійсності нічого не пояснює.

Правдою є, що римське суспільство було тоді дезорганізоване і потребувало дуже багато реформ. Авантюриків уже перед Цезарем було багато, і римляни не були в силі давати їм належного відпору. Ворог Цезаря і Цезаризму — Ціцеро сипав громи на авантюриків зі сенатської трибуни, але це були тільки слова. До цього треба було ще озброєного кулака та деяких реформ. Авантюрики росли в силу скоріше, ніж розумні римляни хапались до реформи, згідно з вимогами часу.

Так зростає Цезар. Ще змолоду він перебирається в жіночий одяг, щоб дістатися на жіноче релігійне свято, куди вступ для мужчин був заборонений. Вже тоді показав він, куди він росте. Вже в цьому вибрику виявляється характер непогамований, самолюбний, абсолютний. В такому дусі в пізніших роках Цезар переступає Рубікон і пхає ніж в плечі своїй батьківщині, — бо він мусів бути необмеженим володарем, бо він був богами зісланим „месією“.

Цезар — це злий дух народу, це яскравий приклад звихненого характеру, перейнятого хворобливою манією великості, хворобливою уявою про свої надлюдські здібності, про свою місію.

Чи він мусів з'явитись? Нічого подібного. Більше розуму, чуйности, організованости по стороні його противників були б завчасу запобігли ростові його сили і взагалі його появі. Це так само і в наших часах: більше розуму і спаяности німецьких демократичних сил були б запобігли появі Гітлера, а більше розуму та рухливости уряду Керенського були б запобігли появі Леніна та Сталіна.

Цезар не самітній в історії. Їх було багато перед ним і після нього. І Людовик XIV, і Наполеон, Петро I-ший і Мусоліні, Пілсудський, Гітлер і Сталін та всі інші, що „переступають Рубікон“, себто валять мозольно здвигнені підстави для росту волі народу в ім'я своєї хворобливої уяви про свою „місію“ — це все Цезарі в новому виданні. За ними, неначе тіні, снуються Брути.

13) Вашингтон проти Цезаря

Питання „великих“ — це не питання чисто академічне, теоретичне, що не мало б зв'язку з дійсністю. Навпаки, це пекуче питання дня, від вирішення якого залежить майбутнє як одиниці, так і народу. Кого назвемо великим; людину, велику розбоями, підбоями, переслідуваннями, розстрілами, тортуруваннями, а в особистому житті велику оргіями, зрадливістю та підлотою — чи мужа з кришталним характером, великого умом і мораллю.

Поставити так питання, значить — мати відповідь на нього.

В чому властиво заслуга великих загарбників? Чи може в поширенні культури?

Візьмім приклад України. Доки загарбники не станули там твердим чоботом, вона розвивалась під кожним оглядом, переймаючи культуру добровільно, без примусу, від Заходу, через Візантію, охрестившись без примусу і вогняних мечів, ідучи з трудом через похибки і недостачі все вперед. Щойно прихід загарбників, — татарів, росіян, — робить тому кінець. В XVI і XVII ст. відроджується нова Україна, козацька. Подібно, як віншій частині світу, в Америці майже рівночасно творять спільноту на нових основах всі ті, що втікли з-під гніту релігійного і суспільного з Європи, так і на Україні маса українського народу, що втікала з-під гніту панщинного та релігійного Польщі і Росії, творить нове суспільство на нових засадах, справді християнських, на засаді, що всі люди рівні.

І знову загарбники з допомогою продажних, слабих земляків нищать діло обнови. Поляки та росіяни роздирають Україну надвоє. Загарбники принесли на Україну нужду, неволю і темноту.

Чи назвемо того батька великим, що придбав маєток для дітей коштом усунення підступом і розбоєм сусіда з його землі?

Чи якого славного розбивача чужих кас та убійника, геніяльного в своєму фаху, назвемо великим тому, що ніхто йому не дорівнював, і що він кривавою здобиччю ділився з своїми помічниками, а може ще й пару святинь побудував?

Ми назвемо його великим розбійником, геністером, але не великим чоловіком.

Байрон, один з найвидатніших поетів Англії, в „оді до Наполеона Бонапарте“ пише: „Де може спочити мій

змучений зір, коли глядить на Великих? Де б ані ганьбляча слава не блищала, ані огидний стан! О, так — один, перший — і останній — найкращий..., якого ніхто не відважився ненавидіти, що оставив нам ім'я Вашингтона! І рум'яніє з сорому людина, що був тільки він один.“

Найбільший німецький поет Гете пише про діло Вашингтона та його земляків у вірші, присвяченому Сполученим Державам: „Америко, ти це робиш краще, ніж наді старий континент. Ти не маєш ніяких розвалених замків, ані базальтів. Тебе не хвилюють серед живого дня безкорисні спогади та даремні спори! Щасливо використовувай теперішність...“

Рене де Шатобріян, одна з найзнаменитіших фігур Великої Французької Революції, пише: „Вашингтон і Наполеон Бонапарте виростили обидва з республік. Обох виростила свобода, але один зостався їй вірним, другий її зрадив. Ім'я Вашингтона буде передаване на свободі одним поколінням другому; воно означатиме початок нової епохи для людського роду. Рівно ж ім'я Наполеона Бонапарте буде згадуване майбутніми поколіннями, але не в доброму сенсі, хоч часто малі і великі гнобителі будуть на нього покликуватись“.

Врешті найбільший українець усіх часів, Тарас Шевченко, кличе: „коли діждемося Вашингтона з новим і праведним законом?“

Так Вашингтон, уособлення духа свободи, духа однакового трактування всіх, духа християнства на практиці, стає проти Цезаря, що є уособленням насильства, жорстокости, підбою, ламання волі народу.

Байрон, англієць, уважає Вашингтона одинокою великою людиною в цілій галерії т. зв. „великих“, помимо того і якраз тому, що Вашингтон керував визвольною війною Сполучених Держав проти Англії, батьківщини Байрона. Байрон розумів та цінив свободу кожного народу, віддаючи навіть своє молоде життя в боротьбі проти турків за свободу Греції. Яким нікчемним та малим в порівнянні з ним виглядає Пушкін, найбільший російський поет, зі своїм: „А всі слов'янські ріки хай зіллються в одно російське море.“

Очевидно, хоч мистця слова, але морального карлика Пушкіна, не могло стати на звеличення Мазепи за те, що той пірвався до бою проти Петра I-шого за свободу України. Пушкін заплятко думав, занадто був прожертий черваком російського імперіялізму, щоб зрозуміти ту незбиту істину, що тільки свобода народу забез-

печить йому розвиток культури та добробуту. Пушкін у своїй „Полтаві“ звеличує Петра I-шого, не Мазепу. Бо Пушкін — то схід, сусідство Азії, то служба кровожадним деспотам.

Пушкін зі своїм Цезарем-Петром з одної сторони, — а Байрон з Вашингтоном — це два світи.

Петра I-шого і Пушкіна тримає тепер за золотими рамцями новий, червоний Цезар у Кремлі.

14). Загальні висновки

З котрого б боку ми не розглядали комуністичну диктатуру: з філософічно-теоретичного, економічного, політичного, культурного, етичного, то все ця диктатура є тим самим явищем, а саме: явищем хворобливим, анормальним.

Сто літ пропаганди комуністичної диктатури приносять овочі у формі справжньої диктатури в Росії і підбитих нею країнах та у формі досить сильних компартій в різних країнах світу, що готові в кожній хвилині на наказ Москви кинутись на „буржуазію“, почати „пролетарську революцію.“

Комуністи вірять у це своє прийдешнє, як у щось конечне і неминуче. Це, очевидно, самообман. Диктаторські зародки мають свою причину. Але ані ця причина, ані викликані нею заразки не є неминучі ані конечні. Коли сміття не будете виносити з хати, а залишите його в хаті в куті під стіною, то ця купа сміття може бути джерелом всяких хворіб, часто смертельних. Але ніхто не скаже, що і це сміття в хаті конечне, і що хвороби, ним спричинені, є необхідні. Запобігти хворобам можна через виметення сміття, через зберігання засад гігієни в додатку до таких річей, як здоровий харч, здорове помешкання і т. п.

Про ґрунт, на якому виростає комунізм зі своєю диктатурою, та про засоби боротьби проти комуністичної диктатури буде мова на дальших сторінках.

Частина II.

Ґрунт, на якому росте комунізм.

1) Підхід до справи.

Передумовою правильної розв'язки будь-якого питання є правильна метода розгляду даного питання. Головною справою в тій методі є зібрання всіх можливих фактів. Хемік, що формулює правила, спирає їх обидвома ногами на фактах. У своїх дослідах він щільно стежить за фактами, не ігнорує ніякого нового явища, порівнює, оцінює, робить висновки, ні на хвилю не вагаючись зробити протилежні до тих, що він їх держався ще перед годиною, якщо факти цього жадатимуть. Коперника не було б, як би це було ганьбою, гріхом чи нечестю відступити від старих правд, що показалися брехнею. Коли він побачив на небі явища, яких не міг пояснити на підставі давньої „правди“, що все крутиться докруги землі, він без вагання, без страху проголошує нову правду, що не сонце докруги землі, а земля докруги сонця крутиться.

Щоб пізнати різницю між правдою і неправдою, потрібно холодної розваги, холодного розуму. Кілька останніх десятиліть збочили від тої фундаментальної засади, що провідником на нашому життєвому шляху може бути лише те, що є нашим найбільшим скарбом, що нас відрізняє від інших животин: наш інтелект. На його місце багато людей ставить щось „нерозумове“, або їхнім терміном, іраціональне. Віддано першенство інстинктам, почуванням. Кажуть, що інстинкт, який же не людину до заспокоєння голоду, усунення холоду, або „по-вченому“, матеріальні умови, чи то буття, означає свідомість, значить вирішує всі питання. На цьому світовідчуванні „(справді тільки „відчуванні,“ бо опертому тільки на інстинктовному відчуванні голоду) — оперта комуністична диктатура. На інстинктах та почуваннях здібний демагог грає, як віртуоз на скрипці. Якщо почування рішає, то тоді розкіш морду, яку почуває дегенерат, не є менш вартісна від радости матері з приведення на світ немовляти. А зачепи доказувати.

чому одне почування вище, а друге нижче, то вже розумуєш, вже вводиш розум, як суддю, навчителя та вирішальний чинник.

Зрозуміло, чому якраз диктатори та їхні прахильники стараються здискредитувати інтелект, а ввести на трон почування. Вони бояться інтелекту, як хроби сонячного світла. Інтелект занотовує, пам'ятає, порівнює, критикує, робить висновки безжалісні, справді тверді. Диктаторам цього не потрібно, бо це їхня смерть. І тому грають вони виключно на тих найнижчих інстинктах, на справі наживи без розбору, яким коштом. Тільки холодний інтелект на підставі фактів може рішати не лиш питання хемії, астрономії, але і в питаннях суспільного життя. Саме тут його потрібно якнайбільше, бо загрожують йому різні небезпеки, тягнуть його різні пристрасті сюди і туди.

Інстинкт, почування — це елементарна сила, як вода, як огонь, як електрична енергія; скерувати їх в правильне русло може тільки інтелект.

Як одиниця, так і суспільство (що є сумою одиниць) має почування добрі і злі. Історія, це не історія боротьби кляс, а історія боротьби добрих почувань проти злих. Ні одна кляса не мала і не має монополію на добрі почування, тому ніяка кляса, як цілість, не була і не є носієм поступу, себто носієм добрих почувань. Ілюстрацію цього бачимо перед нашими очима: дії фашистської та комуністичної диктатури. Як „аристократи“ фашистівські, так „аристократи“ комуністичні (одні і другі відкинули інтелект як вирішальну силу) валялися і валяються у найнижчій гидоті, даючи волю найнижчим інстинктам, почуванням.

Дух із своїм інтелектом освічує шлях, вказує, куди нам іти.

2). Комуністична диктатура, як психічна хвороба.

Злочинець, психічно хвора людина. У злодія чи вбивці психічні чинності не нормальні. Почування у нього звироднілі, інтелект притуплений, зведений до ролі служіння звироднілим інстинктам.

Комуністичні диктатори, як і всякі інші диктатори, — це також психічно хворі люди. Хвороба ця в них виявляється в тому, що у них зникла різниця між добром і злом, між засобами добрими і злими, майже цілком так само, як це є в психіці первісного дикуна, що мало що різниться від хижої тварини.

Нехай ніхто не думає, що існує диктатура „про-

летаріату“ в числі п'ять чи десять, чи двадцять мільйонів над 150 міль. не пролетаріату. Якби так було, то і це була б диковина, але так не є і не може бути. Існує диктатура одного. Як казав французький король Людовик XIV — „державна — це я,“ так може сказати і Сталін „диктатура пролетаріату — це я“. Це було і є ілюстроване перед нашими очима. Хто відважився мати іншу думку від диктатора, навіть ті, що стояли найближче престолу, зникли. Значить — ділає не пролетаріат як цілість, а тільки кулак одного диктатора.

Політбюро — це тільки прибічна рада диктатора, що її диктатор уживає не на те, щоб її ради слухати, а на те, щоб за її посередництвом передавати свої накази масам. З тої ради зникає кожний, що відважиться мати іншу думку від диктатора. Така сама роля цілої партії. Це платні виконавці (платні всякими привілеями) волі диктатора. Ще не трапилось, щоб політбюро чи партія переголосували диктатора, як напр. Американський конгрес переголосовує часом президента; зате на порядку денному „частка“ тих усіх, що хочби в найменшій мірі виявили сумнів у правильності лінії вождя. На того вождя партія не має ніякого впливу, він при допомозі всього терористичного апарату держить в карбах як маси, так і партію.

Це, що партійні добровільно виконують накази диктатора — безперечно багато з них в добрій вірі, що вони діють добре — свідчить тільки про широкі розміри цієї психічної суспільної хвороби, що огорнула країну диктатури.

Диктатор не перебирає в засобах для вдержання своєї диктатури, і очевидно найвірнішими його слугами є ті, що також не люблять перебирати в засобах. Значний факт, що диктатор завжди опирається в першу чергу на тих, кого ми називаємо шумовинням. Найкращі енкаведисти чи гестапівці, найкращі й найсумлінніші, справді „стахановці“ в ділі ліквідування жінок, чоловіків, старців і дітей, чи то вистрілом в потилицю, чи в газових камерах, були і є викидки суспільства, шумовиння, для яких вид спазмів пекельного терпіння і запах крові, не важно чиєї — є вершком розкоші.

Верства злодіїв і вбивців складається з людей, що мають себе за найрозумніших у світі, за одиноких справжніх героїв. Про це кожний особисто може переконатись. У них особлива ментальність, особлива психіка, що не спосібна до видавання об'єктивного осуду на

підставі неоспоримих фактів. Наука психології добре вже розібрала ці явища притуплених, аномальних функцій інтелекту, здичілих, нічим не здержуваних інстинктів, почувань.

Нехай комуністи не хвилюються, що я користаюся аналогією зі звичайними злочинцями в цілі в'яснення явища комуністичної диктатури. Хвилювання справи не розв'яже. Краще слідкуйте цілком холоднокривно за моїм розумуванням, за діагнозом хвороби, і збийте його таким же самим холодним розумуванням, як зможете.

Верства чи, скажім, кляса звичайних злочинців ви конує свої злочини з одною ціллю: наживи, і щоб цілю осягнути, злочинець не перебирає в засобах. Це не перебирання в засобах є змістом їхнього характеру. Цей характер — це сума найнижчих інстинктів та почувань. Для диктаторів рівно ж всі засоби добрі. Скажете, у диктаторів інші цілі. Навіть якби це була правда, то ще ніхто не осягнув шляхетних цілей мерзкими засобами. Але ж мерзкими засобами може послугуватися тільки мерзавець, а мерзавець ані не хоче, ані не може мати шляхотних цілей, хоч якби він себе і інших в тому напрямі обдурював.

3). Відповідальність за нашу долю наша власна.

Причина, що ми упосліджені, лежить не в зорях, а в нас самих. (Стара англійська приказка).

Щоб заразлива недуга ширилась, треба до цього відповідного бруду і небережності. Взагалі всяке явище в природі, мусить мати відповідне місце, відповідний простір, відповідний ґрунт для своєї появи.

Люди, що мають засоби панування, хоч ще не цілковитого, над природою, можуть запобігти даному явищу через усунення його причин, його підложжя. Якщо це не зроблено, то це в першу чергу наша власна вина, ваша власна відповідальність.

Багато людей покликуються залюбки на обставини, щоб виправдати такі чи інші свої вчинки. А тим часом самими обставинами не можна виправдати ніякого вчинку. Вони щонайбільше можуть кинути світло на простір, у якому явище мало місце, але це ще не значить, що того простору неможливо було оминати, до його заіснування допустити, що не було іншого виходу з обставин.

Візьмім кілька прикладів чи то з теперішности чи то з минулого. Ще досі, на початку 1949 р., ані амери-

канське ані англійське радіо не передає українських авдицій, помимо того, що такі авдиції є майже в усіх європейських і багатьох позаєвропейських мовах*). Очевидно, що ті, від кого це залежить, не здають собі ясно справи з ваги українських авдицій. Хто цьому винен? В першу чергу ми самі. Ми ще не зуміли поставити себе так, щоб з нами числилися. За 20 р. першої політичної еміграції не появився ні один поважний журнал у чужій мові, — а такий журнал повинен бути принайменше в кожній столиці великих держав.

Таких книжок та брошур також в чужих мовах, головньо в англійській, дуже мало. Друга еміграція після останньої війни ледве чи засадничо змінила щонебудь в тому напрямі. І „Ukrainian Quarterly“, і англійський переклад історії Грушевського, і інші книжки та брошурки — все те тільки крапля в морі. Інформації про нас самі із хмар до нічиєї голови не вскочать. Наше завдання номер один виконане цілком недостатньо.

Повинен би діяти тепер штаб з яких сто вироблених людей, розміщених у столицях різних держав, як офіційні представники нашого народу, нашої колишньої і майбутньої держави. Їх нема, ані підготовки таких людей нема ще й тепер, коли й пару високих шкіл маємо і пару духовних академій. Лікарів, інженерів, професорів, банкірів, купців і т. д. підготовляємо, але найважлишого в даний момент, зв'язкових з іншими державами, не підготовляємо.

А тим часом сили, що протидіють нам, дуже рухливі. Належної протидії з нашої сторони нема. Отже в першу чергу вина в нас самих. Ніяка „пшеничка“, ніякі інші обставини нас не виправдують.

Або взагалі: хто винен за долю України? Почуємо відповіді: пшеничка, татари, москалі, Хмельницький, Польща, партії, нерозумні провідники і т. д. Тим часом і інші народи мали і „пшеничку, і ворогів довкруги, і партії, і час до часу кепських провідників, але вони вдержалися краще, як ми.

Головна причина наших невдач в нас самих. Не було вкладено стільки зусиль, як було потрібно, зусиль усього народу, а не тільки провідників чи еліти. Провідники чи еліта виростають з народу, і вони є такі, яких даний нарід в силі видати.

*) Вже після того українські авдиції появились в американському „Голосі Америки“, але їм ще багато бракує, щоби назвати їх українськими по змісті.

Коли Шевченко викликнув: „Коли ми діждемося Вашингтона“, то з певністю не думав, що цей Вашингтон прийде із-за моря, або із хмар, і своєю чудотворною булавою оживить, усвідомить, надхне боевим духом та завзяттям усі 40 мільйонів. Він думав про те, коли то ми виховаємо в себе таких, як Вашингтон і його країни. Вашингтон не проголосив себе сам „Вашінгтоном“, скочивши ні звідси ні звідти землякам на карк, а виріс у гущі мільйонів, характером таких самих, як він, земляків. Земляки Вашингтона не ховалися один за плечі другого, не гляділи на провідника, як на месію, що доконає чуда, а кожний один засукав рукава та вчився, працював і боровся, знаючи, що сила ланцюга є в силі кожного колісця зокрема, а не в одному чи кількох із них.

Тому, коли 20, опісля 30, далі 40 мільйонів мали таку долю, а не іншу, то в першу чергу відповідальність їх власна. Скидати вину за такі чи інші вчинки на обставини благословить такі самі вчинки в мнимо таких самих обставинах і на майбутність. Скидати відповідальність на одно чи кілька кілець каже всім іншим „ідіть в мир“ та тримає їх у дотеперішній недостатній активності, у заслабій завзятості боротьби за свободу.

4) Хвороби і злочини ідуть на наш рахунок.

Подібно, як в ділянці національній, так і в ділянках соціальної та економічної різні явища треба в першу чергу завдячувати нам самим, кожному народові зокрема чи всім народам разом. Не можемо стати на становищі історичного матеріалізму та твердити, що всякі події в суспільному та економічному житті — це вислід діяння якихось елементарних сил, над якими контролю не маємо. Не можемо згодитися з комуністичним поглядом, що дані форми продукції вирішують всі інші форми суспільного життя, формують наш характер та ідеологію. Фальш такого погляду я виказав у першій частині цієї праці. Навпаки, ідея, дух у боротьбі з пагубними впливами матерії пробиває собі шлях все вперед, до чимраз краших, шляхетніших форм громадського співжиття. Носіями ідеї, обиталищем нашого духа є ми всі разом і кожний зокрема. Дух має силу опертись найстрашнішим тортурам, глянути смерті в очі без страху. Як же ж можна відмовити йому вирішальної ролі у творенні форм свого власного функціонування?

Щоби лікувати чи запобігти всяким хворобам ми виховуємо лікарів, фабрикаємо ліки, придержуємося певних засад гігієни, стараємося вдержати організм

сильним та відпорним. Коли ж пошесть все ж таки вибухла — завдяки нашому недоглядові і недбальству — ми її локалізуємо, примінюємо надзвичайні середники поборювання, аж доки її не здушимо. Безділля в цьому випадку грозило б знищенням суспільства. Але найуспішнішого запобігального середника, а саме, ліквідування гнізд всяких заразливих і інших недуг, це є всяких людських джунглів, заулків мешканевих, пивниць повних, бруду і мікробів, забезпечування всім поживи і убрання — цього середника у відповідних розмірах ми ще не вживаємо.

Щоб хоронити суспільність перед клясою злочинців—зłodіїв, убивців і інших — ми маємо створені велегепські апарати: суди, поліцію, тюрми, шибениці, електричні крісла і т. п. Можливо, що частинно ці інституції хоронять суспільство перед злочинцями, але фактом є що злочин не зникає, не зменшується, а існує далі, помимо всіх інституцій спротиву, стає більш рафінованим зі зростом культури. Значить, чогось не робиться, що треба б зробити, щоб злочин зліквідувати. Стинаються головки злочинці, який — менш чи більш випадково — попадається в руки поліції та суду, але гнізда, де він родиться, вирощується, тренується, остаються майже неткнені. Фізичні джунглі лишаються, у моральні джунглі сонце не доходить, а ми не промощуємо йому шляху.

Скаже може хтось — „де утєпія, так було, є і буде“ — І чому ж мало б так бути? Ми згодились, що дух непоборимий, що він матерію поборює, отже чому джунглі мають бути такі всесильні, а наш дух перед ним капітулювати?

На наших очах знищені бомбами цілі міста поволі відбудовуються і за кілька літ сліду з руїн не лишиться. Джунглі не займають стільки простору, що збомбардовані міста. На протязі життя нашого покоління сільські парубки перестали розбивати голови весільним гостям із сусіднього села, а сусід сусідові не так скоро лупає рискалем голову за межу; йде радше до суду процесуватися. Отже, можливі зміни. Від нас залежить, чи ми їх зробимо.

5). Ріст комунізму з нашої ласки.

Комунізм, як хворобливе явище, має своє головне гніздо у фабриці, робітні, у джунглях фізичних та моральних. Грунт, на якому комунізм росте, є: перше — певне психічне наставлення, друге — певний простір, певні умовини, що тому психічному наставленню дають

можливість рости. Про психічне наставлення, себто про характер, інстинкти та почування в даному випадку не нормальні, бо відбігаючи від теперішнього ступеня суспільної моралі, була вже мова вище. Тепер розглянемо ті умови, що сприяють появі і росту психічного наставлення, потрібного комуністичній пропаганді.

Мабуть ніхто не скаже, що в найкраще організованому суспільстві (найкраще в порівнянні з іншими тепер і в минулому), як от в Англії і Сполучених Державах, все є в найкращому порядку. Протівно, кожний прихильник цих суспільних організмів вичислить багато темних сторін у них. Одною з них є умови праці широких мас. Правда, убивчої дитячої праці ані невірності тут нема; гігієнічні умови далеко кращі, як в минулому і постійно кращають; заробітня платня значно вища і дозволяє працюючому на краще життя; години праці все менші і менші, 8-годинний день праці зреалізований подекуди з чубком. А однак ні один справжній патріот, той що любить не якусь абстрактну батьківщину, а кожного конкретного сина тієї батьківщини, не може сказати, що ті сини вже мають усе, чого він їм і собі бажає.

Загально знані в нас оповідання про червоноармійців, що з приходом до Німеччини відвідували німецькі помешкання та оцінювали як буржуїв усіх тих, що мали пару чистеньких кімнат, гарні ліжка з матрацами, фортепіяно чи радіо та ще лазничку з біленькою, як сніг, ванною і великою банькою в куті для ogrівання води. Коли їм пояснювали, що там мешкає робітник, занятий у фабриці, то не хотіли цього вірити, і з дива не могли зійти, що німецький пролетар живе так побуржуйному. Маркс та Ленін учили, що пролетаріят буде чимраз більше сходити на дідів, буде чимраз більше голодувати і мерзнути, і це його змусить робити революцію; а тут ось маеш і лазничку, фортепіяно, і вбрані до лиха, наче їхні директори чи комісари. Це вчення Маркса про поступове зубожіння працюючих не сповнилося ані на міліметр. В порівнянні з тим, що бачив сам Маркс перед сто роками, тепер робітник живе, як у раю, замість пекла, вороженого Марксом.

А однак хворих, запальних місць є багато. Не вся працююча маса має досить великі заробітки, щоб дозволити собі на фортепіяно. Велика частина з них ледве чи на масло може собі щодня позволити, або на порядне убрання хоч раз на рік, або на нічний відпочи-

нок у вигідному ліжку з чистим, свіжим повітрям, вливаючись крізь відчинене вікно. В багатьох робітників і робітниць, головно серед т. зв. фахових, теперішня платня не вистачає на найконечніші потреби. Є майже все якась кількість робітників, що не можуть дістати праці. Коли ж приходить криза, що досі майже періодично потрясала цілою господарчою будівлею, то тоді положення серед мас справді дуже запальне. Дальше, відношення працедавців до робітників дуже часто не поправне, і це є також джерелом невдоволення.

Всі ці слабкі сторони використовують для своєї пропаганди комуністи. Інші партії чи поодинокі особи також бачуть ці слабкі сторони і прямують до їх усунення, поступово усувають їх та справляють. Безперечно позитивну роль в цьому напрямі відіграли профспілки та інші робітничі організації. Комуністи бачать вихід тільки в революції і диктатурі. На ґрунті невдоволення з існуючого їм вдається завербувати багато людей у диктаторський табір. Вирвати їм цей ґрунт з-під ніг лежить в нашій силі. Поскільки цього ще не зроблено, то ми самі підготовляємо ґрунт для комунізму. Він росте не силою неминучого ходу історичних подій, але з нашої ласки, завдяки нашому легковаженню та недоглядові.

6). Чи існує капіталістичний визиск?

Господарчий устрій в західноєвропейських та американських країнах спирається на приватній власності засобів продукції і на свободному обміні (купівлі і продажу) товарів, взагалі на приватній ініціативі. Комуністи твердять, що саме це є джерелом усіх лих, бо власник-капіталіст уживає своєї ініціативи також для визиску робітників, а звідси всякі недостачі.

Факт є, що власник підприємства хоче мати якнайбільший зиск з того підприємства так самісінько, як робітник хоче мати найбільшу користь із своєї праці. Саме бажання і стремління до якнайбільшого зиску не є ще нічим найгіршим. Справа в тому, як цей зиск досягається. В кожному разі, коли вибирати, який товчок до праці є кращий, бажання якнайбільшого заробітку, чи примус і терор — то вибір мусить впасти на перший. Терор був товчком праці в давніх часах за невірності, за павшини. Той самий терор, очевидно у небувалій досі, жорстокій формі, відновлено в комуністичній диктатурі, де не вільний вибір праці, вільна угода поміж працедавцем і робітником є формою продукцій-

них зносин, а голві примус, диктат під загрозою багнетів, тюрми, концтабору, розстрілу. Безперечно, в порівнянні з цим форма свобідного договору в капіталістичнім господарстві є на ціле небо вища.

Це знову не значить, що відносини у приватному господарстві є ідеальні, є найкращі, на які людина може спромогтися. Думаю, що ніхто, навіть найбільший підприємець, такого твердження не поставить.

Бажаня зиску часто переступає границі і той зиск збирається таки коштом недотач праціуючих. В цьому випадку це вже є визиск. Несумлінний і нерозумний працедавець посуває границю поміж справедливою заробітною платнею далеко в свою сторону, на свою користь. Очевидно, ця користь тільки хвилева, бо на дальшу мету це приносить шкоду суспільному організмові, а тим самим і йому самому. Приклад: царська Росія. Гніт і визиск дали нагоду комуністам використати це для своїх плянів. На тому втратила Росія і підбиті нею країни, з нею і всі несумлінні, сліпі, нерозумні підприємці, а попри них і всі інші.

Навіть собака голодна і на ланцюгу буде казирися. Чоловік, що вважає себе визискуваним, буде невдоволений і буде обурюватися. Не тяжко до такого підступити з рожевими надіями на покращання долі, якщо власником фабрики буде не капіталіст, а робітники. Майбутнього образу комуністичної диктатури комуністи не малюють перед ним ясними красками, бо тоді робітник до них не прихилився б. Вони оперують так званими „щоденними потребами“, як от: підвищення платні, скорочення годин праці, соціяльне забезпечення і т. п. Кличі може і слухні, справедливі, людські, корисні для робітника. Значить, комуніст — приятель, комунізм добрий. Робітник не застановляється, що не в цьому суть комунізму. Він не бачить, що ця суть — це жорстока, кривава диктатура, яка не тільки що не дає золотих яєць робітникові, але мордує курку, що ті яйця несе; не тільки не поліпшує положення робітників, але його на ціле небо погіршує, нищать усю продукційну машинерію, убиває всяку надію на покращання робітничої долі так довго, доки комуністична диктатура існує.

Помимо того, що сьогодні вже не розходиться про якийсь мрячний образ майбутнього, а про тверду дійсність 30-літньої комуністичної диктатури, що виказала і виказує щодня своє банкрутство в кожному напрямі, тут і там люди ще її держаться, бо вона ніби ліквідує

капіталістичний визиск. Що вона на многократно більшому визиску, опертому на терорі, невдоволений робітник в західноєвропейських чи американських країнах не бачить. Засліплює його постійна чи тимчасова психіка раба, що в приступі божевілля нищить, копає, кусає, б'є, різє, палить, мордує все довкруги, куди попало, і що попало.

Визиск, там, де він є, доливає оливи до такої психіки. В той спосіб найбільший ворог комунізму сам творує для нього шлях. Комуністична ячейка повстає з його ласки.

7). Криза і безробіття.

На думку комуністів, криза і масове безробіття є конечним і неминучим вислідом приватної системи продукції. Ця система веде до анархії в продукції, за нею йде перепродукція, ринки збуту переповнені, фабрики мусять спиновати рух та позбавляти робітників праці.

Правдою є, що кризи приходили досі менш-більш періодично, але ніякого наукового доказу нема на те, що вони і надалі мусять приходити. Певно, що як у моїй хаті вибухне огонь і ані я ані мої сусіди ні пальцем не кивнемо, щоб його загасити, але будемо глядіти на нього, як на допуст Божий, а Богу противитися не можна, то хата згорить, і я в ній також спражуся, як з неї не руюся.

Те саме з кризою. Вона приходила, бо ніяк їй ніхто не намагався запобігти. Але звідки певність у тому, що й надалі так буде?

Комуністичне розуміння про неминучість кризи капіталізму, неминучість „пролетарської революції“ та комуністичної диктатури таке: протиріччя внутрі капіталізму, оперті на приватній власності і конкуренції, ростуть; приходять кризи і безробіття; невдоволення робітників росте, приходять пункт найвищої кризи, далі пролетарська революція та комуністична диктатура. Це все, пам'ятаймо, „конечне і неминуче“, і тому назвали його „науковим соціялізмом“. Саме ця „неминучість“ має бути науковою підставою комунізму, так як конечність та неминучість, себто причиновість явищ фізичних чи хемічних, біологічних чи астрономічних є змістом тих наук. Завтра рано зійде сонце — це конечне і неминуче. Вложіть палець в огонь — він спечеться. Ваше хотіння, ваша найбільш напружена воля, щоб палець в огні не шкварчав, не допоможе. Свистіть і кричіть, стріляйте з гармат та кидайте атомові бомби на сонце —

воно таки завтра рано зійде знов у точно означеному часі. Це і є наукою стверджені на підставі досвіду, закони неминучі і конечні.

Виходило б, що як комуністична революція та комуністична диктатура мають таку саму наукову конечність та неминучість, то тоді треба чекати на них, як на завтрашнє сонце: і криза автоматично, „науково“ прийде, і робітники автоматично революцію зроблять та комуністичну диктатуру заведуть.

Тут комуністичний диктатор з жалісною чи згірливою усмішкою гляне на мене та й скаже: а як же не-свідомий робітник зробить революцію, як його класово не освідомили?...

Ось тут і собака закопана. Тут лежить це протиріччя, що в пух і прах розбиває „науковість“ комуністичної ідеології. Чому продукційні відносини, що ніби є, на думку комуністів, вирішальним чинником всього, не вплинуть на волю робітника науково, причиною, автоматично, так, щоб він, як вода при 100 градусів Цельсія, зрушився і почав комуністичну революцію? Чому треба йти до нього через „класове освідомлення“?

Свідомість, класова чи інша, це функція інтелекту, це думання. „Класова свідомість“ не приходить як механічний наслідок даних продукційних відносин, але тлумачиться її, вбивається її в голови людям десятки років за допомогою велетенського апарату. А найінтересніше те, що ця „класова свідомість“ про комуністичну революцію та диктатуру зродилась уперше як мозкова фантазія у головах Маркса і Енгельса, людей, поані походженням, ані своїм буттям з діда-прадіда не мали нічого спільного з пролетаріатом.

Це доказує: 1). що всякі фантазії чи ідеї, добрі чи злі, родяться без розбору в головах німецькій, російській, жидівській чи китайській, фабрикантській чи пролетарській, а не є конечним і неминучим, науково-обгрунтованим вислідом буття творців тих ідей; 2). що комуністична революція та диктатура не є науково ствердженим, неминучим та конечним наслідком даних продукційних відносин, але в першу чергу плодом комуністичної агітації, т. зв. класового освідомлення.

Це „класове освідомлення“ жирує в першу чергу на безділлі або замалій діяльності суспільства, на відсутності відповідної реакції всяким кризам; моя хата певно згорить, якщо ні пальцем не кивну, щоб огонь загасити.

8). Використовування невдоволення.

Своїм признанням, що без „класової свідомости“ пролетаріату не можливо досягнути комуністичної диктатури, комуністи самі вибивають дно зі своєї теорії про історичну конечність та неминучість тієї диктатури. Справді, говорять вони не про свідомість усього пролетаріату, а тільки такого числа, яке потрібне для створення всяких НКВД-ів, заповнення армійських та комісарських кадрів (про шпівнів не говорять, бо їх „свідомість“ це рубель), але і у них „свідомість“ має бути тією рушійною силою, що втопить в потоках крові капіталістичний лад. „Ідея стає матеріальною силою, коли опанує маси“, кажуть вони, сами не спостерігаючи того, що тим самим вбивають ніж у серце свого „історичного матеріалізму“.

Вся та конечність, про яку балакають, та **неминучість** приходу комуністичної диктатури, місія „класово свідомого пролетаріату“, в протиставленні до решти суспільства, конечність та неминучість криз, безробіття, генерального страйку, комуністичної революції, все те, що складається на зміст „класової свідомости“, це тільки твір буйної фантазії, що повстав навіть не в головах безпосередньо заінтересованих робітників, але в головах дрібного буржуа Маркса, і капіталіста Енгельса, а ініціативу у здійсненні цих фантазій взяли дрібні буржуї Ленін та Сталін (здається, всі чотири без „дипломів“ на „скінчених інтелігентів“).

Кожний знає, які несотворенні речі проходять через голову сплячого, які чудернацькі сни плодить мозок в часі спання. Є маса людей, що такі чудернацькі сни плодять на яві. Комуністична диктатура, що є суттю комунізму, є плодом явного сну, фантазії, відірваної від дійсности, уяви, що тягне соки з прадідівських степів, де слово тирана було найвищим законом.

Скажете, що ідея гітлерізму чи фашизму, це витвір, це „означення“ даного буття, опертого на даних продукційних відносинах? Нічого подібного! Поміж гітлерівськими мандаринами, що дефілювали перед нюрнберзькими судьями, не було ні одної поважнішої особи, що репрезентувала б даний господарський устрій, хіба за виїмком банкіра Шахта, який, однак, був у зв'язку з тими, що готували гітлеризмові гріб. Всі решта, разом зі своїм вождем-самовбивцем, це шумовиння, видвигнене на поверхню життя їхніми зручними маневрами та

нездарністю противників. Вони використали невдоволення мас.

Так самісінько використовують невдоволення мас комуністи, розпалюючи це невдоволення до полум'я.

Справді невдоволення може бути і є часто викликуване буттям. Як почуття болю повстає під безпосереднім впливом зовнішнього чи внутрішнього товчка, те саме з невдоволенням. Напр.: болю я не чую, але зауважую, що зір мій слабше і з цього я невдоволений. Робітник дістане при кінці тижня платню, дає за мешкання, за харч, і нічого йому не лишилося — він чує невдоволення. Як почуття голоду, холоду, болю, так і почуття невдоволення, є першою реакцією на брак їжі, на холод, порушення нормального функціонування організму; на несповнене бажання.

Наступною реакцією нижче розвинених організмів на ті почуття є безпосередня дія для їх усунення. Тварина не розуміє над різними засобами для їх усунення, але зараз ділає у питомих собі способів.

Людина розвинула свій апарат думання дуже високо і намагається, звичайно перед кожною дією розсудити — хоч би це тривало тільки один мент — котра з них етично добра і може дати найкращий успіх. При тому має на увазі не виключно негайний вислід, не виключно для одиниці, але успіх на далеку мету, для нього і для загалу.

Джерелом страшної похибки комуністів є те, що вони почуття, викликані безпосередніми товчками без нашої свідомости і волі, змішують з свідомою цілевою функцією мозку, з розумуванням, уважаючи, що і плід цього розумування, як ідеї, бажання, стремління, є вивором безпосереднього товчка, не залежним від того самого розумування та свідомої волі.

Однак, роблячи цей злощасний промах в теорії, вони в практиці поступають зовсім противно. Відмовляючи розумуванню вирішального значіння, вони рівночасно стараються переконати робітників про своє слушне становище, отже, через розумування досягнути свою ціль. Цим переконуванням, цим „клясовим усвідомленням“, є їхнє несумлінне, злочинне використання слухного чи неслухного невдоволення мас. Відсутність належної протидії в ділянках освітній, політичній, економічній уможливорює комуністам використання цього на свій лад.

Припустім, що в якійсь рідні син невдоволений з

батька, з його господарства чи поведінки. В нормальних здорових умовах прийде поміж батьком та сином до неодної виміни думок, при тому, можливо, до спору, гніву і т. п. Але вкінці вони таки знайдуть спосіб порозуміння, коли спірні справи розбиратимуть всесторонньо, з точки зору спільного добра рідні.

Але припустім, що до того сина підсунеться якийсь „приятель“ та використовуватиме невдоволення сина на те, щоб йому виказати, його „усвідомити“, що інтереси його і батька протилежні та не дадуться погодити іншим способом, як тільки „революційним“, та заведенням синівської диктатури. Завдяки відсутності протидії батька, що не спостеріг чи не доцінив „приятельських“ впливів сусіда, приходять справді до „революції“; загорода і усе майно йде з димом, а батько і син сходять на жебраків.

Хто в цьому винен? Вина сина, що дався зловити на вудку хитрого агітатора; вина агітатора, що взяв ініціативу в злочинному використуванні слухного чи не слухного невдоволення сина. Та передовсім, у першу чергу і головню, винен батько, що як старша, досвідчена, розумна людина, повинен слідити за кожною тінню невдоволення сина, старатись знайти його причини та усунути їх завчасу, рівночасно протидіючи в належний спосіб всяким злочинним впливам знутри та ззовні.

9). Відношення до людини.

Власник фабрики, чи якогось іншого підприємства, можливо, навіть не підозріває, що серед певних умовин він робиться найкращим комуністичним агітатором — і ще до того не платним. Ним він є тоді, коли, завдяки своєму нетактовному, безоглядному, непривітному відношенню до робітників, він їх собі зрадить, настроїть проти себе, стратить всяку пошану і симпатію у них, а засіє погорду та ненависть.

Мусимо собі усвідомити раз на все, що центральним пунктом громадського співжиття є відношення людини до людини. Рідний батько, рідна матір тратять у свої дитини любов, пошану, довір'я, коли вони трактують дитину як свою підвладну, меншевартісну істоту, замість того, щоб в дитині вже від наймолодших літ розбуджувати свідомість своєї гідности як людини, трактувати її як рівновартісного члена сім'ї, радити — а не накидувати, відраджувати — а не грозити, переконувати аргументами, прикладами — а не кулаками чи пати-

Фабрикант, директор, інженер, наставники не зв'язані кров'ю з робітниками. Але справжній зв'язок поміж ними під господарчим оглядом навіть більший, як в рідні, бо їхня залежність є взаємна, бо стремління видати продукт найкращий є спільним; від того залежить доля одних і других.

Часи, коли це було вершком мудрости трактувати чорнороба як раба нарівні з волон чи конем, минули. Минули вони тому, що інтелект досягнув такого ступеня самосвідомости, де уважає кожного нормального носія того інтелекту — будь цей інтелект хоч як слабим в порівнянні з іншими — за рівноправного у відношенні до всіх законів, норм, правил громадського життя.

Людина відчуває не тільки біль фізичний, коли її копають, як, наприклад, собака чи інша тварина, але і біль психічний з огляду на понижуюче трактування її другою людиною. Цей біль психічний буває, звичайно, далеко глибший, пронизливіший, довший, як навіть біль фізичний.

Горде, зневажливе відношення працедавця до робітників викопує пропасть поміж ними та викликає таке відношення робітників до працедавців. На тому не кінець: коли підсунеться їм „освідомлення“, що той працедавець, такий то дуже гордий та зарозумілий, справді живе з праці рук робітників, і з їхнього визиску, коштом накопичування „надвартости“, коштом легковаження гігієнічних умов праці та забезпечення перед нещасливими випадками, тоді це „освідомлення“ паде на ґрунт, підготований вже самим працедавцем. Працедавець, хоч і довідається, що діється серед його робітників, не може протидіяти, бо ніхто вже до нього довір'я не має, кожне його слово, хоч як воно слушне, викликає нову ворожнечу.

Це, що ми називаємо демагогічне стискання руки, клепання по плечах та розсилання широкоротих усміхів на всі сторони, не може заступити справжнього тепла, щирости, прихильности, співчуття, вирозумілости. На поверховні, театральні об'яви прихильности, позбавлені справжнього змісту, робітник відповідає такими ж самими об'явами. А в дійсності йде туди, куди веде його власний „бик“.

10). Бик-провокатор.

Перед около 30 роками вертався я з кількома товаришами з роботи на жнивях у Монтані та Н.Дакоті до Шікаго. Їхали ми коров'ячим експресом, бо і платити

за нього не треба було, а летів він, як скажений: віз худобу до шікаговських сталярдів на заріз. Вранці ми заїхали на місце. Керівник потягу, що нас вперше побачив, як ми висіли з потягу, відповів привітно на наше „добрий день“ та поміг нам видістатись із лабіринту входів, виходів, закрутів на вулицю. Тут побачили ми перед входом до бюро гурму людей. На наш запит відповіли, що прийшли оглянути різню. Я вже передше, працюючи недалеко Детройту, мав нагоду оглянути заводи Форда в товаристві провідника, що все роз'яснював. Бачив я там конвеєр у дії. Хотів я побачити конвеєр в різні, отже мої товариші на мою пропозицію згодилися пристати до гурту відвідувачів.

З усього, що ми там бачили, найцікавішою була історія з „биком провокатором“ (bull-provocateur), як його назвав наш провідник.

Провокатор — це той, що веде других на „заріз“, свідомий свого вчинку; очевидно бик, як і багато людей, є тільки несвідомим, об'єктивним провокатором. Провідник вияснював, що корів не можливо силою тягнути під ніж, вони інстинктивно бунтуються і не рухаються з місця. Але рада знайшлася: беруть бика, ставлять його на чолі довгого ряду корів, він смілим кроком іде вперед (вже не раз тою дорогою йшов), а за ним, як за своїм рідним з кости і крові, машерують корови добровільно під ніж. Ідуть, як казав провідник, насліпо, із замкненими очима, не питаючи, куди і пощо, бо веде їх їхній власний вождь, їхнє сонечко.

Справді, люди не корови. Люди можуть думати, питати, куди і пощо, але не всі вони користають із цього упривілейованого становища. Чи не стрічались ви з аргументом: він наш, робітник, а не якийсь там недокінчений інтелігент (не вказуючи пальцем на батька Сталіна, недокінченого семінариста), він знає нашу долю і недолю, отже ідіть за ним! Це „коров'ячий“ аргумент; це вода на „бичий млин“. І во віки — вічні будуть іти корови за своїм биком — цього ніхто не змінить. Але засада коров'ячого слідування за биком у людей, взагалі засада сліпого, безкритичного слідування за кимнебудь, у людей примінення не повинна мати.

Але коли працедавець своїм гордим, безоглядним відношенням до робітників викопує пропасть поміж собою і ними, тоді ґрунт для „бика“ пригожий, тоді клич: „визволення робітників може бути тільки ділом самих робітників“ наводить приємний відгук, тоді тільки „про-

летатським" вождям вірять та йдуть тільки за ними, як корова за биком.

Пропасть, що існує поміж працедавцем та іншими верствами населення і робітниками, є очевидно на руку таким вождям. Теорія класової боротьби, як рушійної сили історії, оперта на тій пропасті.

Питання стоїть рубом: пропасть мусить бути засипана. З заложеними руками не можна приглядатись, як прірва шириться, поглиблюється, як різні „бички“ використовують її для поширення психіки відчаю.

11). „Класова свідомість“ в ССРСР

Комуністи аргументують конечність комуністичної революції, між іншим, так: ждати, аж доки більшість працюючих мас стане класово свідомими та голосуванням запровадять новий лад, це значить ждати до кінця світа, бо буржуазія, маючи державний апарат у своїх руках, перешкоджає ширенню тієї свідомости, тому треба навіть з незначною меншістю здобути владу, а класова свідомість опісля вже без перешкод прийде.

Як же стоїть справа „класової свідомости“ в ССРСР, де ніби влада буржуазії повалена? Цю „свідомість“ багнетами хочуть вбити масам в голови — і не можуть. 30 років ані одної „буржуазної“ газети, ані книжки, ані брошури не бачили працюючі маси, не було ніякої перешкоди в ширенні „свідомости“, а все ж таки вона не пішла дальше, поза кілька мільйонів стоячих коло жолоба.

Покликуватися на „одноголосний“ вибір Сталіна до союзної ради та твердити, що це доказ „класової свідомости“, може тільки ігнорант, що не має поняття про хід „виборів“ в ССРСР. Такий „вибір“, де взагалі немає жодного вибору, а тільки примусове віддавання готових карток з видрукуванням одним прізвиськом, та з шпіонами в кожному кутку, під руками, ззаду і спереду, не тільки що не стверджують існування „класової свідомости“, а противно, є доказом ворожого настрою до тієї „свідомости“, це свідомість того, що їх обдурено і дальше обдурюють, при тому виснажують всі життєві соки.

Обдурювання, брехня є головним засобом пропаганди комунізму в ССРСР так, як і поза ним. Брехнею є, що фабрики належать до робітників. Вони є державні, а диктатура позбавляє робітників всякого голосу в справах фабрики, прикріплює їх ланцюгом до даної роботи, збільшила години праці, зменшила заробіток, перевернула капіталістичний лад у той спосіб, що робітник дістає тільки Марксієвську „надвартість“, а всю вартість

забирає диктаторська бюрократія. На місце давнього директора прийшов новий, що відрізняється від старого тим, що є далеко дурніший від попереднього в справах продукції, а в відношенні до робітників—справжній пес.

Брехливим кличем „земля селянам“ прихилено значні маси селянства на сторону комуністичної диктатури. Ті селяни в час революції ні слова не чули про колективи та радгоспи, цей новий паншизняний лад, а однак вони прийшли, ті колективи та радгоспи. Не диво, отже, що брехунові селянин не вірить, тим більше, що з тих колективів він має повно бараболі в шлунку, подерту і полатану сорочку, а штани має або й не має (ходить в полотнянці). Куди йде решта? На нову „буржуазію“, на її военний, поліцейський та шпіонський апарат, на нові тюрми і т. д.

Ленінське гасло „право нації на самоозначення аж до відірвання“ вже само в собі є обманом, бо домагається тільки „права“, а не дійсного самоозначення. Це „право“ і в союзній конституції признано, але знов саме тільки „право“, а з фактичного самоозначення не осталось ні кісточки. Мовляв, право на вихід з моєї хати маєш, але спробуй скористати з того права — то тобі голову розіб'ю. Очевидно, це тільки обман, і самий Ленін (Маківеллі число 2), батько того клича, був свідомий обману і вияснявав це в цей спосіб на письмі своїм затриманим „інтернаціоналістам“ (у дійсності московським імперіалістам). Ленін, Сталін і інші мали українських і других селян, робітників та інтелігентів вже аж за надто наївних і дурних, коли думали, що ті народи заквітчають свої капелюхи „правом“, а світу самоозначення віддадуть до московської гардероби. Брехня має короткі ноги, зфальшований вексель далеко не зайде.

Брехлива пропаганда в ССРСР сподіваної комуністами сили не має, тому й заступають вони цю силу іншою силою: зміцненням терористичного апарату і поширенням його дії.

Більшу силу має пропаганда довкруги ССРСР в не-советських країнах, головно в європейських (Італія, Франція). Тут комуністичні вожді публічно заявляють, що на випадок війни вони битися проти советів не будуть, а червону армію радо привітають у себе. Ясно, що вони за свою батьківщину уважають тільки ССРСР. Брехлива пропаганда їх полонила. ССРСР вони вважають за країну робітників та селян, яку треба боронити проти своєї власної батьківщини.

Немає сумніву, що частина західноєвропейських та американських робітників вважає ССРСР за зреалізування своїх задумів, за символ нового ладу, і це є могутнім чинником у скріпленні та ширенні комуністичних рухів. ССРСР є справді тим тараном, що валить мур західноєвропейської цивілізації. І в цьому випадку ми самі, себто захід, скріпали цей таран уступками після останньої війни.

Жируючи на невдоволенні мас, головню після війни, частинно слухному, частинно штучно викликаному, протиставляють комуністи „нужді“ в західноєвропейських чи американських країнах „рай“ в ССРСР. Цей „рай“ — це очевидно тільки уява, фантазія, але розбурхані маси в нього вірять. Мабуть не буде переборщення, коли скажу, що 90 відсотків ваги, яка держить робітника в таборі комуністичної диктатури, це саме існування того „раю“.

Щоб здерти маску з того „раю“, потрібно би в теперішній рішаючий момент вложити максимум енергії, уважаючи це за початок завдання. Всі знаємо, що того нема. Невдачно ще знаний американський журналіст Ліпман, у полеміці з І. Еренбургом, большевицьким письменником, висунув проти ССРСР „найсильніший“ аргумент той, що там ніхто так свobodно говорить про ССРСР не міг би, як говорять Еренбург у Злучених Державах про Злучені Держави. І це висте.

Як нема належного відпору комуністичній пропаганді, то не треба дивуватись, що так багато робітників і не робітників попали під вплив брехливої фантазії про „рай“.

12). Негайні домагання

Боротьба за негайні домагання працюючих мас має велетенську вагу в комуністичній пропаганді.

Робітник фабричний, сільський чи урядник заявляє прапедавцеві, що він за теперішню платню працювати не буде, та виставляє своє домагання підвишки. Це вже боротьба за негайні домагання, цим разом індивідуальна. Скоро побачили робітники, що боротьба індивідуальна рідко має успіх. Почали вести її зорганізовано, цілою масою — рівночасно. Заявляють всі робітники у фабриці, що як до того то дня не одержать підвишки, то перестануть працювати (застрайкують). Це показалося успішним. Покращання долі працюючих мас, а тим самим і цілого народу, треба віднести в значній мірі на рахунок зорганізованої боротьби тих мас за не-

гайні домагання. Робітник, який свідомий того, що він має повну свободу у виборі праці, що від нього залежить, чи буде він працювати за дану платню чи ні, що він може разом з товаришами зорганізовано виставити одні домагання і навіть страйкувати — такий робітник відчуває, що його гідність людини вповні шанується.

Цього не можна сказати про ССРСР, де ані страйкувати, ані виставляти негайні домагання підвишки платні і т. п., ані навіть змінити місця праці робітник не може. Тут гідність людини-робітника стоптана заболоченими, підбитими цвяхами чобітьми.

В західноєвропейських та американських країнах робітник чується рівноправним і повноправним громадянином. Кожний з них має в руках зброю, якою може боротися перед справжнім визиском, там, де він є, і працюючи боротись за краще завтра.

Основні закони (конституція) усіх свobodних держав забезпечують за робітником право вільної праці, право боротьби за негайні домагання. Як інші закони, що забезпечують громадянські свободи, так і цей є невідлучною, життєвою частиною законодавства свobodолюбних народів.

Комуністична теорія каже, що нужда пожене маси до революції та до комуністичної диктатури. Значить, чим більша нужда і чим скоріше вона прийде, тим скоріше настане комуністична диктатура. А тим часом боротьба за негайні домагання поволі, поступово нужду ліквідує, отже зменшує можливість комуністичної диктатури. Виходило б, що комуністи участі в боротьбі за негайні домагання не повинні б брати. А однак так вони нероблять. Справді такі тенденції були, а може ще й є (знаємо, напр., що анархісти, які вірять тільки в „бомбу“, влилися в комуністичні партії), і тому то Ленін написав грубу книжку про комуністичну „хворобу лівизни“, де старається виказати, що комуністи відірвуться від мас, якщо будуть ігнорувати боротьбу за негайні домагання в економіці, політиці і т. д.

Це ще один парадокс, ще одно протиріччя в комунізмі: хочуть зубожіння мас, бо це їх має допровадити до мети, але беруть участь у боротьбі за збагачення мас, бо інакше відірвалися б від них. Найбільший успіх у такому маневруванні можуть мати комуністи тільки там, де є цар Микола II, Чан-Кай-Шек зі своїми мандаринами, або інші подібні, обмежені та нерозумні, особи (не бракує їх в Італії та Франції), і де маса ще бере

те все за золото, що блищить. Але де Миколи II-го і мандаринів або цілком нема, або є їх дуже мало, і де маси вміють оцінювати належно комуністичні маневри. Там ці сальтомортальські, карколомні викрутаси і вихиляси майже безуспішні (Англія, Америка).

Беручи участь у боротьбі за негайні домагання, комуністи мають двояку ціль: 1). здобути собі опінію в масах, що вони хочуть тільки покращання долі мас, заслужити собі довір'я; 2). розгортати боротьбу за щоденні домагання у політичну боротьбу проти існуючої влади, загострювати конфлікт, каламутити воду, щоб у відповідний момент зловити рибку.

Очевидно, боротьба за негайні домагання навіть за допомогою страйків не має нічого спільного з комунізмом. Тільки там, де наївні робітники не зорієнтувались у комуністичних маневрах, де не добачають агентів диктатури поза солодким співом про підвишку платні і т. п., там робота „верчення“ із середини приносить комуністам певні успіхи.

13). Чого вчить нас Китай

Китай — це країна одна з найбільш відсталих. Здавалось, що якийсь параліч охопив його і він лежав без руху у старих формах феудалізму, а може і невільництва дійсного, якщо не формального. І ось ця країна заводить „найпоступовіший лад“, комуністичну диктатуру.

Марксівецьке вчення говорить, що капіталізм сам розвиває майбутні форми соціалізму, масово розбудовуючи продукцію, а з тим і ряди пролетаріату, концентруючи капітал, витискаючи дрібних виробників. Китаєві, очевидно, далеко ще до цієї марксівецької формули.

Та ось Ленін поправляє Маркса, висуваючи тезу що капіталістична будівля валиться в найслабшому місці, не конче там, де капіталізм найбільше розвинений. Це мало пояснити та оправдати події в Росії, це має також підвести під формулку комуністичної диктатури відсталий Китай.

Тим часом Росія, а тим більше і яскравіше Китай, вказують на щось інше, а саме, на парадокс, чудасію, що так звана „клясова свідомість“ найсильніша, і що комуністи мають вплив найбільший там, де справжня свідомість найслабша. Не можна ж стати на становищі, що китайський селянин чи навіть робітник знає краще, який лад, яка форма правління є найліпші для працюючих мас, ніж це знає, напр., робітник англійський чи

американський. Адже ж знаємо, що маси китайців анальфабети, взагалі не знають, що в світі діється, ані у них самих, не згадувати зже про те, що всякі „історичні матеріалізми“, всякі „конечності“ та „неминучості“ для них цілком не знані і байдужі. Взагалі, культурний рівень чи то російських чи китайських мас стоїть ген-ген далеко нижче від культурного рівня англійських та американських мас. Тим часом англійським та американським масам навіть у сні не привиджується комуністична диктатура (з виїмком порівнюючи незначного числа), а Китай вже в цьому моменті майже весь під загрозою комуністичної диктатури.

Твердження Леніна, що капіталістична будівля (він уважає, що тепер є доба фінансового імперіялізму і весь світ творить у дійсності одну капіталістичну будівлю) валиться в найслабшому місці і тому в тому місці вибухає комуністична революція, це твердження натягнене, обманчive. Бо в дійсності валиться застарілий устрій (невільничо-феудальний), валяться пережиті форми правління (абсолютно — диктаторські), отже валиться не капіталістична будівля, бо як в Росії, так і в Китаї того капіталізму порівнюючи було, як кіт наплакав; переважали і переважають там передкапіталістичні форми продукції; завалилися в Росії, та валяться в Китаї перестарілі форми шляхетсько-поміщицького та мандаринного устрою, питомого середнім віком.

Ці застарілі середньовічні форми виїкликали й поширили невдоволення мас, а комуністи під фальшивими прапорами, під брехливими кличами виїжджають масі на карк.

Китай, так як попередньо Росія, вказує на те, як то найбільш зухвалий крикун і демагог, використовуючи може і слухне невдоволення мас, затуляє їх під свій прапор обіцянками одного, а накидує їм щось цілком інше, коли незрячі маси вже повтикали свої шиї в ярмо комуністичної диктатури.

Комунізм тим небезпечніший, що він не показує відразу свого обличчя, не розвиває усіх своїх прапорів перед масами (навіть і партії свої перестав називати комуністичними, як от у Польщі, схід. Німеччині і ін.) але згідно з засадами Ленінізму — Макіявелізму вбирається в овечу (чи бичу) шкуру, вдаряє в ті слабі сторони устрою, що масам вже остогидли (в Китаї мандаринська господарка), горлає про „демократію“, рівність, братерство, про „землю для селян“, „фабрики робітникам“, „геть з чужим капіталом“ і т. п., і так на

хребті невдоволення мас, виставляючи кличі не комуністичної диктатури, але боротьби за негайні домагання теперішнього дня, що нічого з комунізмом спільного не має, комуністи здобувають вплив в масах; своє справжнє обличчя показують аж тоді, як маси в їх кліщах.

Китайці ледве чи бажають собі комуністичної диктатури більше, як інші народи, але завдяки своїй несвідомості, малокультурності та деморалізації, спричиненими мандаринським режимом, даються обдурити так само, як далися обдурити російські маси, приведені до відчаю Миколами та Розпутініми.

Це не так важне, чи світ творить одну капіталістичну будівлю, чи ні, а важне те, що світ є одною велетенською сім'єю, де один брат не сміє байдуже глядіти, як хтось на другому братові робить криваві експерименти. На жаль, досі так воно є.

14). Загальні висновки

На підставі аналізу комунізму та комуністичної диктатури, переведеної в попередній, першій, частині цієї праці, ми бачили, що з котрого боку ми не гляділи б на комуністичну диктатуру: з філософічно-теоретичного, економічного, політичного, культурного, етичного, то все ця диктатура є тим самим явищем, а саме, явищем хворобливим, аномальним.

В цій, другій, частині я перевів аналізу певних складників ґрунту, на якому диктаторські бацилі жирують. Цим ґрунтом, як ми бачили, є невдоволення — слухне чи не слухне — працюючих мас із тут і там існуючих економічних, політичних і інших умовин.

Аналіза виказує також, що як ці умовини, так і заразки, що жирують на них, не є чимсь конечним, немінучим, не є допустом Божим чи елементарною силою, якій людина не може спротивитись; навпаки, ці умовини створені людьми — отже і людьми можуть бути усунені. Заразки комуністичної диктатури насажені людьми лихими, вони можуть бути винищені людьми добрими.

Виходячи з тієї точки зору, бачимо, що за ґрунт, сприятливий для розвинення бацилів відповідаємо ми самі в першу чергу, а з цього є заключення, що ми самі можемо і повинні його усунути.

Про те, як і в який спосіб можна усунути ґрунт з під ніг комунізму, цебто, про засоби і способи поборювання комуністичної диктатури, буде мова у третій частині цієї праці.

Частина III

Як і якими засобами боротись проти комунізму.

1). Труднощі в розв'язці питання.

Після аналізу явища комунізму ми ствердили, що це дуже поважна хвороба нашого віку. Вона проявляється в тому, що частина суспільства, назагал на нижчому ступені інтелектуального розвитку, попадає в психічний розлад, втрачає здібність оцінювати речі реально та бачити дійсність у її власному світлі починає глядіти на себе, як на найкращу, найрозумнішу, найсвідомішу частину суспільства, якій судалася „місія“ перебувати „гвілий“ світ.

Ця психічна хвороба манії великості, на яку від початку світу хворували всякі малі й великі диктатори, росте і скріплюється тим більше, що нижче падає характер людини. Найбільші злочинці, цебто найбільш розкладені характери, як в минулому, так і в теперішньому, були рівночасно найбільшими мегаломанами, що вважали себе за „великих“, за вищих понад усе, понад усякі закони Божі і людські, за таких, що їх не обов'язує мораль простого чоловіка і вони можуть робити все, що їхня хвороблива уява, хворобливі пристрасті підкажуть.

Мегаломан-злочинець стоїть понад всякі закони моральні і державні, йому вільно користуватись всякими засобами: брехнею, обманом, шантажем, очорнюванням, фальшивим доносом і обвинуваченням, тортурами; мордом, щоб досягнути свою ціль.

Те, що здорова частина суспільства називає звичайним бандитизмом, генгстерством, у цього злочинця, маніяка-диктатора називається героїзмом.

Те, що людство у тисячоліттях свого поступу вперед відкинуло і поборює як залишки варварства і дикунства, комуністичні диктатори відновили і освятили як головні стовпи свого панування.

Як усяка інша хвороба, так і ця хвороба повного здичиння жирує на деяких слабих, „нечистих“ місцях у суспільному організмі. Ці слабкі й нечисті місця є вогнищами, де звироднілі залози витворюють хворобливий продукт.

Залишення значної частини суспільства поза процесом поступу, невтягнення її духово і матеріально в ряди співучасників благ теперішності та змагунів за краще майбутнє, викликає у неї незадоволення, витворює і підсилює первовість, підносить температуру, послаблює силу відпорності проти всяких хворобливих бактерій.

Питання стоїть перед нами: як і якими засобами борювати бактерії комуністичної диктатури, що грозять розкладом і знищенням суспільного організму? Не легко дати на це відповідь задовільну для всіх.

Під час коли аналіза явища комуністичної диктатури та ґрунту, на якому це явище жирує, мабуть не знайде значних або й ніяких застережень по стороні ворогів цієї диктатури, то питання, як з нею боротись, уже викликає різні відповіді.

Розберемо спершу ті пропозиції, які, на мою думку, не ослаблюють і ліквідують комунізм, а, навпаки, скріплюють.

2). „З большевиками по-большевицьки“.

Треба відрізнити два моменти у боротьбі проти комунізму: 1). збройна боротьба, 2) боротьба проти комуністичного руху перед та після збройної боротьби.

Щодо першого, то тут справа ясна: як ти його не повалиш, то він тебе повалить; куля проти кулі, бомба проти бомби. Коли комунізм революційним збройним виступом чи воєнним фронтом атакує, то відповідь на це тільки одна: зброя.

Внутрі країн комуністичної диктатури йде безудинна боротьба проти комунізму. Це окремий розділ боротьби проти комунізму перед збройним зударом.

Різниця в поглядах на методи боротьби проти комунізму викликає другий момент цієї боротьби, а саме, боротьба проти комуністичного руху перед і після збройного зудару. Приклад: у різних країнах іде спір, чи дозволити компартіям існувати і діяти легально, чи поставити їх поза законом і так загнати в підпілля.

Клич „з большевиками по-большевицьки“ пропонує борювати комунізм його власними методами, його власною зброєю.

Пригляньмося ближче цьому кличеві, щоб побачити, чи є він справді так слушний, як видається на перший погляд. Що значить „по-большевицьки“? Відповідь тільки одна: по-большевицьки—значить терором. А скаля терору така: брехня, обман, ламання обіцянок, умов,

ребер, костей, голов, це примусова невільничя праця в концтаборах, тюрма як основна школа виховання, заслання як запобіжний лік для тих, що можуть стати ворогами „народу“, далі — опришківська інституція — енкаведе, якої закон — це сваволя, карикатурні суди, що переслухують терором полонаних і застриками обезволенних обвинувачених та видають присуди, продиктовані їм енкаведистською партійною клікою; найбільш улюблений і вживаний большевицький засіб — куля в потилицю, як основне і цілковите „вилікування“.

Ці і інші подібні речі значить „по-большевицьки“.

Були вже такі, що цих метод позичали від большевиків (Гітлер), були такі й раніше, що їх уживали. Завжди вони викликували огиду та відразу зі сторони цивілізованого світу.

Скаже може хтось, що йдеться не про згадані методи боротьби, а тільки про ту енергію, завзятість, упертість, якими відзначаються большевики і які нам треба б перебрати в боротьбі з ними, а не бути м'якими, „ледве теплими“. Виходило б, що йдеться про форму, а не про зміст клича „по-большевицьки“, йдеться про горщик, а не про те, що в горшку вариться.

3). Большевицька енергія.

Енергія, завзяття, впертість — це не большевицький винахід. Перед ними поодинокі люди, групи, класи, народи мали і тепер мають ці прикмети. Без них, скажимо, Америка стояла б там, де стоїть Китай чи Афганістан. Большевиків за вчителів цих прикмет ми не потребуємо. Взагалі немає нічого такого, дослівно, нічогісінько, що ми могли б від них навчитися. Навіть зручна передреволюційна тактика большевиків (перед першою світовою війною) а саме, їхнє вперте і енергійне організування мас, збирання краплі до краплі, потічка до потічка, доки не повсталала велика течія, що її греблю у відповідний момент зірвано, — навіть ця тактика була перейнята большевиками вже готовою від французів, англійців, американців, а не ними вигадана. Конкуренти большевиків, соціалісти-революціонери (есери), кидали краплі проти скель, потічки проти Гімалайських гір; їхній терор, вбивства начальників поліції чи навіть царя, на дальший хід подій не мали впливу, а їх самих раз-у-раз зводили до нуля. Тим часом большевики за прикладом англійців з 17. століття, американців та французів 18. століття терпеливо організували маси на слушний час.

Отже енергія, завзяття, впертість, холодний рахунок навіть коли б вони були в большевиків — не є їхнім монополем. Коли ж зважимо, що ця „енергія“ проявляється тільки в одному напрямі, в терорі, то тоді клич „по-большевицьки“ тратить цілком сенс. Большевицька „енергія“ не має впливу навіть на їхній власній території, і нею маси не заражуються. Поза енергійним терором, в інших напрямках вона майже не існує. Потрібно стахановщини, цебто, підплачування поодиноких „героїв праці“, щоб тягти за собою неохочих. Потрібно жорстоких кар за парухвилинний прогул, невміння треба називати саботажем і відповідно карати. Газети майже вповні присвячені господарчим справам, звітам, рахункам, відозвам, самобичуванням, господарчим соцзмаганням і т. п. Радіо невпинно кричить про господарчі справи, заохочує, грозить, бичує. Мільйони зібрань на місцях праці і поза ними взивають, заохочують, бичують, грозять. Вислід такий, що народ терпить голод і холод. Нема ні в якій іншій країні такого явища. Чейже не будемо перебирати такої „енергії“ від большевиків.

Енергія, підприємчивість, ініціатива, завзяття, холодний обрахунок — це особливий стан духа, а дух кайданів не терпить. Передумовою його діяння та розвитку є свобода, не тюрма.

Отже „геть від Москви“, геть з большевицькими методами. Клич „з большевиками по-большевицьки“ не для нас, його треба рішучо відкинути.

4). „З большевиками по-гітлерівськи“.

Розберім, чи можемо прийняти цей клич. „По-гітлерівськи“ значить: бий, ріж, рубай, пали души газом, сплячого чи ходячого, збройного чи безборонного, старого чи молодого, жінку чи дитину — всякого, кого тобі сподобалось уважати за свого ворога, за ненациста, унтерменша. Це все ніби в ім'я своєрідного націоналізму, що справді є речединою дикого, скаженого божевілья.

Фашизм появився в Італії, як реакція проти комунізму, що грозив заллати країну після першої світової війни. Та вийшло таке, що „не вмер Данило, але його болячка задавила“; слухна ненавись до комунізму запаморочила їм розум і зробила їх не кращими від большевиків.

Гітлеризм пішов тим самим шляхом. Він виник, як реакція на зовнішню і внутрішню загрозу большевизму, як реакція на кривду Версальського договору. Але його лік не кращий від самої хвороби.

Нацизм Гітлера висунув нову теорію націоналізму; відкинув усяке, на його думку, стухле, гниле, гуманне та християнське „барахло“ про рівність людей, а висунув засаду права сильного. Для сильного нема законів, він законом для себе і для всіх. Сильний, це той, що краще володіє брехнею, обманом, газовою коморою. Подібно, як комуністи, гітлеризм в основу своєї філософії поставив т. зв. іраціоналізм. У большевиків цим іраціоналом, що дає йому владу, це економічні умовини, це мертві форми продукції, що „визначають“ психіку. У гітлерівців — це якісь сліпі почуття, неоперті на жодному розрізненні розумного від дурного, доброго, від злого.

Все, що гітлеризм впровадив до націоналізму як нове, було від'ємне, негативне. Його підкреслення соціального питання (навіть партію свою назвав „Націонал-соціалістична Робітничка Партія“) було зроблено з таким самим розрахунком, як большевицькі кличі „фабрики робітникам“, „земля селянам“, „право на самовизначення поневолених народів“: щоб перетягнути на свою сторону незрячих. Як може справді турбуватись такий „жорстокий, бо сильний“, про добробут та щастя того, кого в кожний момент ограбує до останньої сорочки та впакує кулю в лоб без ніякої причини?

Націоналізм гітлерівського типу є убивчий для нації, бо творить з його прихильників групу зарозумілих „найліпших“, „найвідважніших“ та „найхоробріших“, що претендує на монополію та тим розколює сили нації. Гітлерівська монополія, терором накинена єдність, так само, як большевицька єдність, це насправді переведення смертоносного розколу до найвужчих рядів вождівського центру: бомбовий замах на Гітлера 20. липня 1944 р. виходить з його найближчого оточення. Сталіну покищо вдається раз-у-раз ліквідувати ворогів з найближчого оточення аж до членів Політбюра включно.

Що можна навчитись від гітлеризму та пристосувати в боротьбі проти комуністичної диктатури? Абсолютно нічого! Це була страшна буря, що розвіялась залишаючи за собою трагічне знищення — та зміцнення комунізму.

На практиці бачимо, що большевицькі методи в СРСРському Союзі не скріплюють большевиків, а, навпаки, ослаблюють. Доказом цього постійне загострювання терору з одного боку, та деякі, хоч формальні, уступки з другого (відчинення церков). Гітлерівські методи загна-

ли гітлеризм до гробу. Як одні, так другі методи мусимо відкинути.

5). „Ціль освячує засоби“

„По-большевицьки“, „по-гітлерівськи“ чи „по-фашистівськи“ означає вживання засобів без розбору — добрі вони чи злі, моральні чи аморальні. Жорстокий (бо „сильний“) большевик, гітлерівець чи фашист вважає себе надто великим, щоб зв'язувати себе якимись моральними, якимсь „сентиментальним“, м'яким розрізюванням поміж засобами етичними і неетичними. Все, що на їхню думку служить „вищій рації стану“ (а сюди можете підтягнути, що хочете), є добре. Морд нахолодно, найогидніший злочин в очах культури ХХ століття, стає найбільш улюбленим засобом у руках тих, вище всякої моралі стоячих, надчоловіків.

Я вже виказав (у першій і другій частинах цієї праці), що цей „жорстокий, бо сильний“ надчоловік насправді ніщо інше, як дика божевільна тварина.

Тут хочу звернути увагу на практичну сторону цього питання, а саме, які практичні наслідки має засада „ціль освячує засоби“ в боротьбі проти комунізму. Підкреслю п'ять головних пунктів у цьому напрямі.

1). Большевики, щоб виправдати свій терор, стараються виказати, що противна сторона також уживає терору, прикритого фігювим листом демократії. Очевидно всякий терористичний крок чи пропаганда таких кроків по стороні протибольшевицькій — це вода на млин большевикам, це скріплює їх внутрі та збільшує їхні п'яті колони. Мовляв, капіталісти хочуть витеребити нас, то вже ліпше витеребимо їх!

2). Досвід з трактуванням полонених червоноармійців гітлетівцями в останній війні показав, що дикі розстріли, морення голодом і холодом спинили дальший наплив полонених та скріпили большевицький фронт. „Два рази в зуби“ як метод поборювання комунізму (перед збройним ударом чи після нього) має такі самі наслідки. Комуністичні ідеї сидять у голові, а не в зубах. Треба ваятись за дещо тяжчу роботу, щоб ті ідеї з голови вигнати. Ідеї диктатури поб'є тільки противна ідея — ідея свободи. Удар по зубах впливає на ідеї, як молот на розпалене залізо.

3). Засадничо ні тюрма, ні тортури своєї цілі не досягають, бо дух сильніший за тіло, а мучеництво має силу притягальну. Передреволюційна Франція, передреволюційна Росія та Советська Росія це підтверджують. Щоб зломати

духа, большевики впорскують отруту в свої жертви. Тоді ця жертва, наркотиком позбавлена волі, все потакує і на смерть іде байдуже. У Львові гітлерівські жертви військовим кроком марширували на площу смерги та без найменшого спротиву, як манекени, виконували кожну команду до останньої хвилини. Тільки отрута зробила їх безвільними, а ніякі тортури.

4). Кажуть нам, що сила, а не мораль, рядить у політичному світі. Саме ця засада копає гріб для справжньої життєвої сили кожного народу. Шпенглерівська містерія каже, що ніби кожний нарід має свій молодецький, далі спілий, а вкінці старечий вік і сходиться зі сцени. Але не ця містерія вияснює упадок старинного Єгипту, Греції, Риму та інших народів, але саме ця засада, що „сила рядить політикою“, яку в часі упадку ті народи визнавали. Аморальність, безхарактерність, насильство розсаджую нарід зсередини, робить його жертвою своїх власних пороків.

Теба відрізнити ті країни, де насилля, а не мораль, рядить не тільки в політиці, а і в кожній ділянці життя від тих країн, де діється навпаки, де мораль, закон, пошанування гідности людини та його права на життя й щастя мають вирішальний голос. Треба відрізнити гітлерівську Німеччину та Советську Росію з їхнім насиллям та терором від Англії чи Америки з їхньою мораллю та пошаною закону, хоч як та мораль та закон недосконалі.

Чи може будемо переживувати большевицьке харкотиння, повторяючи за ними під їхньою диригентською паличкою, що в США також панує насилля, а не мораль, що там „нема ідеї“ (є тільки доляр!) і т. д.? Сила — так, але сила, оперта на моралі суспільній, на пошануванні власних законів, прийнятих народом, на свободі індивідуальности і т. д. Нема сили понад цю силу. визнаючи насильство за право сильного, ви схвалюєте та узакнюєте тюрму, тортури, терор, під якими знаходитеся.

5). Якщо ви визнаєте засаду, що ціль освячує засоби, то не можете мати довір'я у нікого і в нічому. Ми ж знаємо, що ви не відступите перед ніякою брехнею чи крадежем, брехливим доносом, фальшивим, свідченням, провокацією, підкупством, підступним холодним мордом, все те у вас освячений засіб, якщо на вашу думку це потрібне для вашої „вищої“ цілі. А без взаємного довір'я суспільство, ані ніяка інша організація, існувати не можуть. Навіть між двома найбільшими приятелями дружба мусить урватися, якщо один з них побачить, що другий стосує засаду освячування всяких засобів.

6). Паралелія з німецьким фашизмом.

Немає то краще, як практика, досвід. Цінний досвід дає нам історія німецького гітлеризму за воєнний та повоєнний часи. Коли „надчоловік“ Гітлер морив голодом і холодом, розстрілював, як псів, полонених червоноармійців, то скромні західні альянти опікувалися німецькими полоненими, як немовлятами. В кожному полоненому вони бачили потенціального приятеля і, назагал, не помелилися.

Після капітуляції німецької армії західні альянти не розпутують оргії відплати, помсти за діявольські діла німецьких есесів, гештапо та інших наганячів. Не роблять цього й самі німці, найбільше пошкодовані. Після того, як гармати замовкли, слово забрав суд. Найбільшому злочинцеві не відмовлено публічного суду, можливості оборони. Маса партійців пішли під так зв. денацифікаційний суд, де їх переважно визнали за поплентачів, а більш відповідальних засуджено на розмірно недовгі тюремні кари.

У зв'язку з цим усім відбулась перед роком інтересна дискусія на сторінках німецької газети „Ді ноє Цайтунг“, що виходить у Франкфурті. Справа йшла про молодь. Старше покоління справилось зі своїм нацизмом досить скоро і легко. Воно, як і більш зрілий елемент, досить скоро зробило висновки з заіснувавших фактів. Між іншим воно, як і належало до партії, то в значній мірі не з переконання, а під терором. Один мій знайомий німець-ремісник пояснював мені свій вступ до гітлерівської партії так: він довго опирався, сидів тихо, працював у варстаті. Раз-у-раз приходили агенти партії та намовляли його до вступу. Скоро помітив він, що йому матеріялу вже нелегко було дістати для своєї роботи, а далі й з роботою люди перестали приходити. Отже він вступив до партії. Подібно, як у совітів, де Сталін каже дітям шпигувати за батьками, а не навпаки, німецьке молоде покоління в штурмових штафетах („СС“), Гештапо, Гітлерюгенд („Комсомол“) становило ударну силу й опертя для нацизму. У молоді, як відомо, чуттєвий момент бере перевагу над розумовим звичайно дуже легко, а всякі диктаторські авантюристи використовують це для своїх діявольських цілей, підсуваючи їм гримію фрази про „силу, а не мораль“, про місію німецького народу, про вищість того народу над іншим, погорду до „слабих“ та „м'яких“, як до опортуністичного гною у відрізненні

від „сильних та жорстоких“, повних палаючої снаги до бою, до кривавого бою, як до одинокої рушійної сили у марші до великості, до Вальгалі і т. д.

Саме над цією чуттєвою, іраціональною прямолінійністю німецької молоді велась дискусія в згаданій німецькій газеті.

7) Молодь 30-тих років

В німецькій газеті „Ді ноє Цайтунг“ дискусія велась про німецьку молодь 30-тих років, але багато з того стосується й до не-німецької молоді.

У статтях зарисувались яскраво два погляди: 1. німецька молодь 30-тих років страчена. Вона так глибоко просякла шкідливими гітлерівськими концепціями та кровожадними діями, що, зустрівшись з повною їх поразкою на всіх фронтах, вона заломалась і не зможе вийти з лабіринтів своїх ідеологічних румовищ. Ця молодь 30-тих років, що тепер вже зближається до сороківки (коли числити, що 1930 рр. вона мала коло 20 р.), нездібна відіграти позитивної ролі в суспільному житті нової Німеччини і їй лишається тільки пасивна роля попутників та глядачів, жувачів насущного хліба.

2. Противний цьому був погляд, що: а) можна говорити про повну страту тільки тих, що виказали цілковитий моральний розклад: учасники диких оргій, знущань і мордів, б) молодь у своїй масі до них не зачислялася, а тільки заагітована гучними та пустими фразами, під впливом сліпих чуттєвих імпульсів, із притупленим розумінням, далася на короткий час повести на гітлерівські авантюри. Крах нацизму мусів потрясти її ідеологією і психікою; в) ця молодь 30-тих років, що тепер цілком зріла, сконфронтувала факти із своєю дикою минулою фантазією і робить певні висновки. Вона не тільки не вважається пропащою, але навпаки, чується неначе новонародженою, бо виходить з пітьми некельної на ясне світло.

Стільки менш-більш у дискусії. Німці назагал стали на другу точку зору, цебто, що молодь 30-тих років може переродитись і перероджується. Роки 1930 до 1945, робота, яку ця молодь виконувала, енергія, що її вона вклдала в цю роботу, все те негативне, пропаще. Але сама молодь не пропаща. Цій молоді треба признати, що вона не є так тупа, по-дурному вперта, щоб не бачила що зайшла була в сліпу вуличку. З цієї вулички вона — справді після того, як дістала порядного прочухання — завершила. І ніхто членів організації Гітлер'югенд (від-

повідник Комсомолу) не переслідує. Навпаки вони дістали амнестію. Вони можуть вільно рости, розвиватись, виправляти свої помилки, втягатися в оновлене, бурхливе німецьке життя.

Певно, що ніхто не буде ані з них, ані зі старших гітлерівських річників, кадрів політичного, економічного та культурного життя Німеччини. Кадри все таки кращі з тих, що не посковзнулись ані наліво ані направо. Та від співпраці над відбудовою й перебудовою країни ніхто їх не стримує. Наскільки німецька молодь 30-тих років отверезіла, видно з того, що в своїй масі вона сама „кадрів“ не старається творити, ані, тим більше, не претендує на якийсь монополі у керівництві.

Ця молодь прямувала до хвали та слави країни. Ціль не зла, але молодь далася потягнути на шлях кривавий, імперіялістичний, диктаторський, варварський згідно з засадами „ціль освячує засоби“, „сила, а не мораль“. Велике щастя Німеччини, що ця молодь, тепер осяяна світлом розуму та самокритицизму, в глибокій скромності позбувається гітлерівської зарозумілості й претенсіональності та стає в ряд. Слабий відгомін минулого — тут і там якісь летючки, якийсь голос, неначе зза гробу, — справи не міняють. Може навіть повстати сильний рух націоналістичний на ґрунті невдоволення після повоєнного розгрому та пошматування Німеччини. Але по прямій гітлерівській лінії цей рух не піде.

Повоєнна політика західної Німеччини, з порадою та допомогою Америки й Англії показала назгал успішною: продукція вже доходить до передвоєнного рівня (90 відсотків), політична лінія твердо в руках демократичних партій, гітлеризм як ідеологія завмер, вплив комуністів упав до 5 відсотків (перед пару роками було 10 відсотків голосів при виборах).

Німеччина як цілість билася проти альянтів уже в двох світових війнах, та по мимо того в цій хвилині західні альянти вже ставлять велику ставку на неї в майбутньому укладі сил. Рішає тут не те, хто по котрій стороні бився в війнах, але що собою представляє даний варіант тепер.

8). Ціль та засоби — нерозривна цілість

Як з морального, так і з практичного боку засада вживання всяких засобів у прямуванні до визначної мети є шкідлива. Ми бачимо, що ця засада до бажаної мети не веде, а навпаки, від неї відводить.

Поняття про добрі та злі засоби змінюються, є різ-

ні в різних періодах історії. Для Сократа, Плятон та Арістотеля, світочів старинного грецького інтелекту, не вільництво було добре. Після двох з половиною тисяч років розвитку людського духа тепер не тільки світочі інтелекту, але й найпростіший з простих відкидає всякі види не вільництва.

У цій найважливішій ділянці людського співжиття—у відношенні людини до людини — зайшли колосальні зміни: староазійські, грецькі, римські і інші пануючі голови разом з невеликими групами вільних людей тримали маси народу на становищі худоби, яку всіма засобами використовували, маючи право життя і смерти над ними.

Сьогодні і в найдальших закутинах світу на устах кожного „Свобода“, рівне право на вільне життя, обмежене тільки свободою другого.

Поняття „держави“, „нація“ в примітивних мозках уважалося за щось містичного, а всякі тирани та цезарі були рівні богам, яких воля та сваволя є законом понад всяку критику, а спротив смертельним гріхом.

Сьогодні для нас „нація“ — це сума одиниць, з яких кожна має однакове право на щастя, правительтво (державу) у якійнебудь формі — це вияв волі загалу, це засадничо добровільна організація, створена на те, щоб вести громадські справи згідно з волею громади, вираженою більшістю її членів.

Людство ще не осягнуло можливих висот, воно розвивається далі. Бувають трагічні парадокси на шляху того розвитку: урочисто проголошується заява про свободу і незалежність всіх націй, як, напр. в Атлантийській Хартії чи в маніфесті Об'єднаних Націй, а рівночасно підписується засуд смерти ба багату народів під кормогою Советської Росії. Російська еміґрація з Керенським і іншими на чолі ніби кричить про боротьбу проти большевизму за демократичну Росію, але під кормогою цієї Росії мали б і надалі залишатися Україна, Білорусь, Литва, Лотва, Естонія, Кавказькі та азійські народи. Замість вчити письма своїх власних людей, білий ведмідь пнеться до культурніших від себе народів зі своєю „місією“, якою є колоніальний визиск.

Те саме з Польщею. Як Пілсудський, так і його наслідники мріяли й далі мріють про Польщу не тільки зі Збручем, але й з Дніпром (передвоєнний договір Пілсудського з Гітлером). Таких трагічних парадоксів на демократичній ниві є багато, винна тут не демократія

як засада, але мальовані демократи, що йдуть проти її засад. У боротьбі проти комунізму й ці трагічні парадокси мусять бути усунені. Комунізм жирує також на імперіялізмі і колоніяльному визиску, хоч і сам він є формою російського імперіялізму. Боротьба проти цих імперіялізмів є частиною боротьби проти комунізму.

У цій боротьбі засоби джунглів, засоби варварської старини, жорстокого середньовіччя, модерного варварства відкидаємо, як противні нашим засадам етики і як безуспішні. Свобода в понятті ХХ-ого століття має свої власні засоби, згідні з людськими, християнськими засадами етики, незапозичені від большевиків ні від гітлерівців.

Воістину, велич та лицарськість духа ХХ-ого століття мусіли розвинути такі засоби оборони і боротьби за свій дальший розвиток, які відповідають тій величі й єдино є успішні.

9. Єдність дії.

Нема важнішої справи перед нашим поколінням, як боротьба проти комуністичної диктатури. Від вирішення цього питання залежить, чи людство знову скочить стрімголов у занепад і темноту, як при появі цезарів на сумерку старинного світу, чи піде далі в майбутнє шляхом нормального розвитку до чимраз більших висот на матеріальному і духовому полях.

Багато, аж забагато є справді м'яких натур, „гарних душ“ (в роді американських волесів), що хоч самі вороги комунізму, але не доцінюючи його небезпеку для цивілізації, готові дати йому шансу. Торговельними зносинами вони хочуть розводнювати, м'якшити. Інші, запалені слушною ненавистю до комунізму, але нею дещо приголомшені та заражені большевицькими методами боротьби, палили б і різали, де попало, без розбору, чи вдаряють у властиве місце.

А тим часом ворог так грізний і небезпечний, що як торговельні зв'язки, так необчислені, відрухоні удари тільки його скріплюють.

Передумовою успіхів у боротьбі проти комунізму є єдність діяння. По лінії цієї боротьби можна з'єднати всі організації, всі партії, що стоять поза комунізмом. Різниця внутрішнього характеру поміж поодинокими партіями не повинні перешкоджати такій єдності. Очевидно, не можна й тут йти слідом большевиків та так, як вони бачать у кожному некомуністі фашиста, бачити у кожному нефашисті чи кожному противникові даної

партії — комуніста. Рівно ж треба зрезигнувати з усяких верховних команд над тим бльоком одною групою чи партією. Засадою його діяння мусить бути порозуміння, осягнене шляхом вільного голосування.

Приймається докладний план боротьби проти комунізму на всіх ділянках: економічній, політичній, культурній, філософській, історичній, науковій, мистецькій, етичній. Це — після сумлінного перестудювання стратегії й тактики комунізму.

Комінформ (раніш комінтерн) через краєві та центральні комітети компартій керує всякими рухами комуністів по всьому світі. Ані Об'єднання Націй, ані Атлантийський Пакт, ані інші міжнародні чи краєві комітети, маючи інші завдання і цілі, не є рівним партнером для комінформу. Проти нього мусить стояти організація подібна, але з противним завданням. До війни, чи „всесвітньої революції“, большевики муштрують червоні армії, але необхідний був для них Комінформ, як начальний штаб їхніх п'ятих колон. Проти комінформу потрібний, скажім, антикомінформ для протидіяння всім порухам першого, для розбивання п'ятих колон.

В поодиноких країнах, як рівно ж серед поодиноких емігрантських національних груп, повстають секції Антикомінформу.

З огляду на те, що верстатом, де виховується комунізм, є в першу чергу місце праці, туди передусім мусить бути скерована ударна сила протикомуністичної дії.

10). Що зробити з компартіями?

Комуністи твердять, що капіталістично-демократичні країни розкладаються, загнивають, а їм на зміну йде диктатура. Щодо „розкладення“ та „загнивання“, то це правда настільки, наскільки воно проявляється в самому існуванні компартій. Сила компартій — це ступінь розкладу даного суспільства, бо компартія — це, власне, моральна гнилизна, виділена з суспільного організму.

Ще в одному пункті в цьому напрямі мають комуністи радію: капіталістично-демократичні країни так „розкладені“, що не знають, що зробити мають з таким фактом, як компартія.

Пливе собі наша завітчана демократія гарною гондолою по воді, втішається природою та мелодійними звуками музики й пісні й глядить з заклопотанням, з ваганням на те, як в одному кутку щур гризе дно гондолі, маючи, очевидно, намір післати гондолою на дно

моря. При тому щур пишуть, що йому це вільно й належить робити в ім'я свободи людини, організації, зібрань, слова. В ім'я демократії пустить він демократію на дно моря.

Тим часом американські фінансисти на своєму зібранні в Нью-Йорку виступають проти загнання компартії в підпілля, бо це, мовляв, те, чого комуністи хочуть. Вони ж, мовляв, спеціалісти в підпільній роботі.

Має демократія багато слабих сторін, а це чи не одна з найслабших: легалізування верчення дір у судні, в якому вона пливе.

Американські фінансисти помиляються, коли кажуть, що комуністи бажають собі підпілля; підпілля — це секта, це ізоляція від мас, а без мас ніяка організація революції не зробить. Тому то там, де компартії загнані в підпілля (як це було ввесь час у царській Росії), вона влазить в існуючі легальні організації під різними масками, організує свої власні легальні організації з невинними замаскованими програмами, щоб тільки бути на поверхні, говорити відверто до мас, здобувати собі серед них вплив.

І справді, що могли б зробити 20 тисяч членів большевицької партії (стільки було їх в 1917. році) проти 150 мільйонів, хоч би були озброєні від голови до ніг наймодернішою зброєю? Що вони могли б зробити, якби їх було не двадцять, а двісті тисяч, коли б не були вони мали розбудованої організаційної сітки по всій території Росії!

Це, що большевикам до революції було конче потрібно, а саме зв'язок і вплив серед мас, дала їм легальна робота в різних організаціях, парламентах, легальній пресі й т. д.

Комуністична диктатура — це злочинне явище, найстрашніше в історії людства. Комуністи явно-славно приготуються, щоб демократії завдати смертельного удару, так як це зробили там, де вони вже є при владі. Дозволення комуністам легально організувати компартії є узаконенням їхньої роботи, їхніх змагань, їхнього злочину. Чому тоді не дозволити існування легальних організацій Генгстерів?

Демократія — це основні закони, схвалені більшістю даного суспільства для його власного розвитку, для будови чимраз кращого життя. Валення чи підготовку до валення цих законів насильством уважається законним, коли дозволяється на легальне існування компартій.

Ті, що хочуть валити закон насильством, самі ставлять себе поза закон. Всяке інше вирішення цієї справи скріплює комунізм.

11). Боротьба на кожному кроці.

Сама заборона компартії в поодиноких країнах комуністам не багато або, може, і цілком не зашкодить. Тут американські фінансисти мають рацію. Це й є, здається, джерело помилки цих фінансистів у справі заборони компартій: вони мають на увазі тільки цей один крок. А тим часом це тільки один крок, за ним ідуть дальші, ще важніші.

Поборюючи пошесть, ми в першу чергу її ізолюємо, хоронимо здорові організми від заражених. Комуністів треба ізолювати від здорової частини суспільства. Вони, як знаємо, впихаються в кожну щілину, до всяких організацій професійних, політичних, культурно-освітніх і інших. Демаскувати їх не тяжко, бо як він комуніст, то скоріше чи пізніше колір покажати мусить. Помагати йому в цьому треба завжди, прищиплюючи до кута в питаннях основних засад економіки, політики, культурного життя, відношення до ССРСР і т. д.

Ніяких „єдиних фронтів“ з комуністами! Їхні „єдині фронти“, навіть в найневиннішій справі (п'ять центів підвишки на годину). — це маневри, що мають на цілі завжди одно й те саме: використати невдоволення мас для під'юдження їх проти існуючого ладу в цілості.

Буває, що комуністи в якійсь організації здобудуть більшість та виберуть свою управу. Тоді цю організацію треба розколоти: всі некомуністи її залишають з прямо цієї причини, що комуністи, так як фашисти — нацисти, до ніякої співпраці з некомуністами не здібні силою свого монополюючого настроєного характеру й тому, що поклонники „всяких засобів“ та „насильства, а не моралі“ ніколи не можуть бути провідниками, гідними довір'я.

Звичайно тільки недбальство та нездарність є причиною того, що провід організації вирвався вам з рук. Бо коли бачите, що якісь щурі підгризаються під вашу організацію, то вашим першим обов'язком є щурів виполошити ще завчасу. Нема демократії для ворогів демократії, нема вільного вступу, вільного голосу на зібранні для тих, що в ті свободи не вірять, а тільки використовують їх на те, щоб їм завдати смертельний удар. Комуністи (чи нацисти) йдуть до організацій тільки на те, щоб їх захопи-

ти, опадувати й монополю та безконтрольно ними та їхніми касами розпоряджатись.

Ця тактика ізолювання комуністів обов'язує до чого: треба знати добре, чого комуністи хочуть, як вони поступають, знати слушну відповідь та пояснення на кожний їхній рух. Пересічний комуніст, робітник чи селянин, — це в першу чергу збаламучена істота, треба старатись це баламутство розвіяти індивідуальною чи масовою обробкою.

До того всього треба знати комунізм краще, ніж його знають самі комуністи. Ворога треба знати, щоб його поборювати.

Комуністична диктатура — це ідея, хоч як гідка, це віра, сліпа, безкритична, жорстока. Погану ідею можна перемогти до кінця тільки ідеєю кращою. Цією ідеєю є ідея свободи, голошена і практикована (ще з певними недомоганнями) західним світом. Це здобуток тисячоліть людського розвитку, це запорука дальшого розвитку.

І так ми потягнули різку, виразну лінію поміж комуністичною та свободою. Припустім, що ми розбили компартію, ізолювали формально комуністів від здорової частини суспільства, позбулися їхнього крику з організацій, з парламентів, їхньої галасливої преси, видавництва. Ця фронтова атака проти комунізму іде далі. Створені до цього організації (скажім, антикомінформ з краєвими і національними відділами) доставляють літератури, газет, референтів, бесідників, порад, інформацій, вказівок.

Поскільки комуністи прямують до „світової революції“ — а це означає третю світову війну; — то фронтова атака скоріше чи пізніше до пропаганди долучить ще гострішу зброю.

Тим часом, крім фронтової атаки, мусить іти атака, розчислена на дальшу мету, а саме, в ділянці господарчій, що має на цілі вибити ґрунт із-під комунізму.

12). Посунення в ділянці економічній

Ґрунт, на якому жирує комунізм, це невдоволення працюючих мас, слушне чи не слушне, із даних життєвих умов. Висновок з цього: невдоволення треба усунути, і комунізм стратить ґрунт для свого росту.

Демаскування облудних гасел комуністів, виказування ілюзоричності їхньої розв'язки на прикладі СРСР — це одна справа. Другою є наша власна розв'язка певних питань.

Кризи, безробіття, умови праці (платня, години праці, гігієнічні умови і ін.), мешкальні умови — це справи, які ми мусимо розв'язати для загального вдоволення; вже саме визнання пекучості тих справ є половиною їхньої розв'язки. Коли перестанемо вважати, що ці явища є конечними товаришами існуючого ліберального господарчого устрою, коли зрозуміємо, що вони є ґрунтом для росту комунізму, то звідси вже тільки один малий крок до їх усунення.

Очевидно, докладна розробка плянів для усунення криз, безробіття і т. д. є справою якогось колективу економістів, справою довшого часу. Але вже зараз можна ухвалити закон, що забороняв би банкам та фабрикам замикати свої двері без дозволу влади. Знаємо, що криза — це в великій мірі питання настрою паніки: із непевності про завтра приходить паніка та подібно, як на боєвому фронті, панічна втеча одного заражує інших так і тут банкрутство одного тягне за собою паніку других. Заборона самовільного проголошення банкрутства та замикання фабрик, що вже саме є свого роду забезпеченням, усуне панічні настрої, зменшить небезпеку раптової загальної кризи, а тим самим масового безробіття.

Фабрика гасить печі, замикає двері, посилає робітників додому, бо: 1) її магазини переповнені виробами, на яких покуців нема; 2) нові замовлення не приходять, 3) сирівців нема чим платити, 4) робітників нема чим оплачувати.

До цього можна не допустити. Маємо до вибору: або замкнення фабрики, безробіття й ґрунт для комуністичної агітації, або фабрика в русі. Сирівці мусьє бути, гроші на заплату теж. До цього треба порозуміння між фабрикантами і плантаторами бавовни, між фабрикантом і управою копальні вугілля та залізної руди, між фабрикантом і залізницями, банкірами і т. д.

Подібні порозуміння засадничо не є нічим новим. Вони існували вже довго перед війною, існують і тепер. Маючи на увазі прибутковий продаж своїх товарів, підприємець порозумівався з другими підприємцями щодо розподілу ринків збуту, щодо кількості продуктів для кожної фабрики, щодо цін і способу транспорту, фінансування внутрішнього й заграничного і т. д. Такі порозуміння треба тепер поширити, удосконалити так, щоб вони обіймали собою всі справи, де брак порозуміння викликає неперядок у продукції і розподілі. Де продуцен-

ти самі не можуть порозумітись, там до помочі треба взяти уряд.

Але ж це плянове господарство, скажете. І так, і ні.

13) Большевицька господарча рецепта.

Є різні плянові господарства. Большевицьке плянове господарство, оперте на удержавлені („націоналізація“) майже всіх засобів виробництва, потеріло крах: воно немічне, ледве животіє, і то звдяки штучній стахановщині, опертій на енкаведистських багнетах, жорстоко караних прогулах, невільничому прикріплені робітника до станка, коло 20-мільйоновій армії майже безплатних невільників у концтаборах. Продукт цієї націоналізації — це голодна й обдерта Росія з підбитими нею країнами.

Ось кілька порівняльних чисел щодо покупної спроможности робітника в ССРСР і Злуч. Держ. Америки (числа ці опубліковано пресою службою пляну Маршала в Парижі на підставі звіту делегації Генеральної Федерації Норвезьких Профспілок у серпні 1949).

Треба працювати	в ЗДА	в ССРСР
на цукор, фунт	5 хвилини	2 години
„ м'ясо, „	30 „	4 „
„ масло „	40 „	9 „
пиво, пляшка	6 „	2 „
вовн. сукня	13 годин	19 днів
убрання	25 „	51 „

Додати треба, що тих речей в ССРСР не можна дістати навіть за таку дорогу ціну, бо їх бракує. Це після 30-літніх експериментів.

Пробують плянового господарства (теж націоналізації) соціалістичні організації в деяких європейських країнах, як от в Англії. Ті вже поступають обережніше. Для своїх плянів отримали більшість голосуючого при виборах громадянства, отже енкаведистських багнетів та концтаборів не потребують. До удержавлення індустрії приступають поволі, удержавляють спершу одну галузь, за рік-два другу і т.д., так що народне господарство не переживає потрясень, а населення голоду та холоду.

Але фактом є що за п'ять повоєнних літ Англія не встигла прийти до передвоєнної рівноваги; що вона все ще стоїть перед якоюсь кризою, з якої її мусить рятувати дядько Семен (Злуч. Дер.) тоді, як така Німеччина, по-

бита в двох світових війнах, положена на лопатки, з розбитими фабриками — але без націоналізації — вже в своїй західній частині доходить до передвоєнного рівня, живе не гірше, як перед війною. Виходить, що й англійське плянове господарство, хоч має за собою більшість населення (принаймні мало спочатку) і лоляну співпрацю всього суспільства, не осягає своєї мети. Недавно видавець „Шікаго Трібюн“ Маккормек висловився проти фінансової допомоги для Англії, бо англійці „лінюхи“, у них вуглекоп добуває денно пересічно одну тунну вугілля тоді, коли в Америці чотири тунни.

Лінюхами англійські робітники не є, але фактом є що начальним кличем англійської Лейбор Парти є тепер — підвищення продуктивности праці без підвишки платні.

Питання підвищення добробуту — це питання підвищення продуктивности праці, а націоналізація, як бачимо, не підвищує її, а знижує.

Було ще одно плянове господарство, Гітлерівсько-нацистське. Партія також називала себе соціалістичною (шоклін духові часу!), а її вожді гучно заповідали ліквідацію гнилого, пажерливого капіталізму. Справді націоналізації гітлеризм не перевів, ніби кожний власник залишався на своєму місці, але в дійсності кожний став гітлерівським парубком, бо гітлерівська паличка всім диригувала, „плянувала“, країну перемінено в касарню, поділену на „корпорації“, кожна з „капралем“ на чолі. Всякі пляни підчинено потребам воєнної машинерії. Тому, що до того часу Німеччина була розброєна, вимоги в озброєнні були велетенські: літаки, танки, гармати, кораблі, підводні судна, все це починалося майже від нуля. Безробіття зникло, навіть забракло робочих рук. Таке касарняне плянове господарство вимагало подібно, як в Совегах, прикріплення робітника до станка, створення концтаборів з робітниками-невільниками, силою вирваних з їхніх домів, вимагало канчуків, „ліквідацій“. Але, як видно з гітлерівських таємних документів, знайдених після війни, господарчу ситуацію оцінювали гітлерівці так, що Німеччина знаходиться перед маревом голоду, якщо не здобуде нових життєвих просторів.

Воєнна машинерія — продукт гітлерівського плянового господарства — пішла в рух та принесла Німеччині Гітлера тотальну поразку.

Що було і є причиною невдач тих плянових господарств? Спільними рисами їх усіх є: 1) обмеження або цілковите усунення творчої індивідуальної ініціативи, 2) обмеження або усунення найсильнішого товчка продуктивності праці, яким є все вищий і вищий, у рамках можливості, заробіток в цілі чимраз кращого задоволення всіх життєвих вимог, 3) обмеження або усунення індивідуальної відповідальності за продукцію даної установи через концентрацію тієї відповідальності в одних руках, — в державі.

Большевицька доктрина про те, що саме знесення приватної власності на засоби продукції (націоналізація) усуває всякі від'ємні сторони громадського життя, показується мертвою, як взагалі всяка доктрина. Вона усуває те, без чого дальший розвиток господарського й культурного життя неможливий, усуває додатне психічне наставлення людини до праці, заступаючи його електричним гудзиком, диригентською паличкою в тіні енкаведистсько-гештапівських багнетів.

14. Завжди крок вперед.

Людський розум, людська думка вимагає повної свободи для своєї діяльності. Коли глянемо на пройдені тисячоліття, то побачимо, що свободна думка завжди лишала простори заготовані, заковані в тиранські кайдани, де їй було тісно, і душно, а летіла поза обсяг діяння тирана. В старині азійська культурна спадщина переходить на острови Малої Азії, геть від Перських Сатрапів, до свободніших на той час греків. Коли Греція стає жертвою своїх тиранів і найкращих мужів своїх троїть (Сократа в 399. перед Хр.), свободна думка мандрує далі на захід.

Пітагор виростає в італійському просторі. Старинний Рим із безнастанним брязкотом зброї, межиусобицями за межі, далі імперіялістичними походами на здобуття світу, не міг стати тереном діяння крилатої думки. Він переказував переважно вже сказане греками. Він також своєму найкращому синові, Цицеронові, відрубав голову руками цезарів (66. перед Хр.) та покотився стрімголов в пропасть.

Щойно за тисячу років після того відживає грецько-римська культура в дещо свободнішій атмосфері нових творів: міст та міщанства. Нові думки, нові винаходи двигают господарче й культурне життя вперед. Франція, що перехоплює палаючий смолоскип на порозі нового віку, попадає теж в кліщі своїх тиранів (Людвік 14),

справді могутнім здвигом розбиває окуви (революція 1789 р.), але дух цезаря Наполеона показався сильнішим, і свободна думка мандрує на північ до Голандії, до Англії, бо там має свободу рухів. В нашому часі найкращий цвіт матеріальної і духової культури зацвів у Злуч. Державах, бо там має думка найсвобідніше поле для своєї дії.

Як у філософії, математиці, фізиці, хемії, медицині, літературі, мистецтві тільки необмежена свобода думки дослідника, вільна гра сил логіки й експериментів дають найкращі висліди, так і в господарчому житті, в підвищені продуктивності та якості продукту, у поліпшенні машин і винаходів нових, в організації продуктів і розподілу індивідуальна думка й ініціатива мусять мати вільне поле діяння.

Апарат думання діє в індивідуальності, а не в колективі. Розвивається і підноситься до чимраз більших висот інтелект окремої особи, а не як маса інтелектів, як організм — збірнота. Тому мусять стояти отвором всі шляхи для інтелекту індивідуального.

Намалювати рожевими барвами доктрину про знесення приватної власності, одною парламентарною ухвалою чи гарматними кулями старатися ввести її в життя, це те саме, що наперед пошити без міри величезні чоботи, а опісля натягати до них ноги.

Свобода рухів індивідуального інтелекту, свобода приватної ініціативи мусять бути залишені, бо вони є моторами руху вперед, до кращого майбутнього; і не тільки залишені, але й поширені та забезпечені від усяких порушень. Але від'ємні наслідки діяння інтелекту та приватної ініціативи (інтелект недосконалий!) мусять бути усунені..

Кризи та безробіття — це від'ємні сторони даної господарчої системи, і їх треба усунути. Плянуння мусить посунутись так далеко, як цього вимагає ліквідація цих від'ємних явищ.

Останнього слова в ділянці господарчій, як і в кожній іншій ділянці, ще ніхто не сказав і не скаже. Ніхто не знає, де границя можливості людського розвитку. Можливо, що на тому шляху лежить також період загальної націоналізації, а можливо, що ні. Певним сьогодні є те, що господарчий організм мусить сам усувати свої від'ємні сторони, хворобливі тертя в своєму нутрі, якщо хоче гладко функціонувати далі.

Народ перед кризами й безробіттям мусить бути за-

безпечений. До цього не конче потрібне плянування на ґрунті націоналізації промисловости. Вже віддавна існує в поодиноких країнах плянування, порозуміння щодо продукції й розподілу, треба поширити її так, щоб усунути небезпеку надпродукції, а разом з тим кризи та безробіття.

Державні органи вмішуються там, де цього конче потрібно, де нема порядку. На випадок конечности зменшення продукції в якійсь галузі, робочу силу можна скерувати в інші місця (це вже подекуди частинно робиться): до направи й будови доріг, будови приміщень, регуляції рік, поліпшення сільсько-господарських просторів (наводнення, дренавання, сушення боліт, усування пустинь), впорядкування лісів і т. д.

15). Інші болячки.

Належне зрозуміння ситуації та добра воля тій ситуації зарадити можуть доконати чудес. Як у ділянці політичній минули часи, коли один, чи мала групка радили, коли всі інші мовчали та слухали, а замість того прийшло співдіяння та відповідальність усіх на засаді рівности всіх перед правом, так і в ділянці господарчій до співучасті й співвідповідальности мусять бути притягнені всі, але так, щоб це не паралізувало індивідуальної ініціативи.

Робітники завжди прямують до здобуття підвишки платні, скорочення годян праці. Цілком зрозуміле й природне бажання, але задоволення його має свої межі. Найкращий спосіб переконати робітників про ці межі є дати їм вглянути в книжки. Довір'я до здорового розуму робітника, дозвіл вглянення в книговодство, вислухання його думок в інших справах (гігієнічні умови, мешкальне питання, харчова проблема, опіка над дітьми й молоддю і т. д.) зблизить працедавців (є ним одна особа, група чи держава) з робітниками, усуне пропасть, що дуже часто поміж ними існує, та утруднить комуністичну пропаганду.

Така співпраця поміж працедавцями й працюючими має ще одно надзвичайно важливе значення. Демократія політична (не та брехлива комуністично-диктаторська, але ця справжня, західньо-європейська та американська) має значення не тільки тому, що є виразом рівновправности всіх громадян, забезпечує їхні свободи, хоронить перед насильством зі сторони одиниць чи групі, дає можливість вільної гри різних поглядів, стремлінь, зусиль, з яких виконується в огні боротьби поміж ними те, що в даний момент

більшості здається слušним і корисним; друге значення демократії не менш вагітне своїми наслідниками: вона дає можливість піднесення інтелектуального й морального рівня має на все вищий шабел; кожний громадянин мусить намагатись розібратись між різними поглядами, програмами, тенденціями, кличами, щоб котресь одно з них вибрати, а це вимагає читання, дискусій, думання. Мозок, що думає багато, енергійно й живо, розвиває рівночасно свої здібності думання й орієнтації. Це не діється з мозком, що тільки приймає сліпо накази й їх виконує. Такий мозок видіє, деґенерується.

Як м'язи на руках і ногах розвиваються й міцніють тільки через їх уживання, так само „м'язи“ думання розвиваються, міцніють тільки їх вживанням, значить думанням, важенням всіх „за“ і „проти“ різних аргументів, пропозицій, шуканням розв'язки проблем.

Цим пояснюється здвиг народу вперед а не якоюсь „расовою“ містиккою.

Розумний учитель, якщо хоче впливати на розвиток бистроти думки своїх учнів, ставить якусь проблему до розв'язання й каже обороняти її з двох противних сторін. Мозок мусить напружуватись, мусить думати. Такі ситуації існують природньо в демократичному суспільстві, і це двигаче ціле суспільство вперед. Поділ суспільства на диктаторську „еліту“ та мовчазну й слухняну „товпу“ цього зробити не може.

Як політичне думання, так і можливо найбільше заінтересовання працюючих має скомплікованими процесами продукції й розподілу, рахунковістю, адміністрацією, організацією, якістю і кількістю продукту без сумніву причиняться до дальшого загострення бистроти розуму працюючих, а рівночасно усуне шілини, в які вдирається комуністична пропаганда. При заіснуванні взаємного довір'я керівники підприємства та робітники, засівши при одному столі, зуміють усунути всякі болячки, всі запальні пункти, догідні для комунізму.

16). Мара світової комуністичної революції.

Мара світової комуністичної революції „бродить по Європі“ й по всіх інших частинах кулі земної завдяки існуванню двох сил: червоних армій та п'ятих колон в різних некомуністичних країнах. Про поборювання п'ятих колон (компартій) говорено вище. Ми прийшли до висновку, що потрібна фронтова атака на ті колони, а саме, заборона компартій та комуністичної пропаганди подібно, як забороняється нацистсько-фашистівські орга-

пізації й пропаганду на тій підставі, що вони вдаряють в саме існування культури й цивілізації, опертої на засадах свободи думки, слова, організацій, преси, релігії, свободи народу і людини.

Рівночасно потрібно зістругати гострі канти індивідуалістичної системи продукції, усунути небезпеку криз та безробіття, залагодити спірні питання щодо умов праці, зліквідувати мешканеві нетрі, вдосконалити систему соціального забезпечення, наділати працюючі маси більшим довір'ям та втягнути їх в увесь процес продукції.

Для координації дії всього протикомуністичного світу треба створити Антиконтинформ на чолі з першорядними фахівцями в поборюванні комуністичної пропаганди.

Друга сила „світової революції“ — червона армія — є далеко більш реальною загрозою. Вона на своїх багнетах тримає місію світової комуністичної революції і жде тільки на команду. Проти цієї загрози стоять армії західно-європейських та американських країн. Справді є ще багато таких людей (як Волес і Ко, в Злуч. Держ.), що цю загрозу ігнорують, не визнають її за дійсну, але число тих людей зменшується з кожним днем, бо Союзський Союз сам підсуває їм під ніс докази своїх злочинних дій і замірів.

Все ж таки число тих, що ігнорують, недоцінюють загрозу з боку сил „світової революції“ є досить велике, щоб гамувати темпо підготовки західного світу до успішної оборони. Здається, всі теперішні уряди західних держав (а ті уряди, з винятком Іспанії, є виразником волі й думки більшості народу) здають собі справу з навислою небезпекою зі сторони половини Європи, озброєної від ніг до голови. А однак підготовка до успішного, своєчасного відпору йде слимачим кроком. Це треба віднести на рахунок не так п'ятих колон, як радше тих сліпих, що не добачають грізної небезпеки з певної віддалі, а тільки тоді, як уже летять бомби їм на голову.

Цим сліпцям деякі останні потягнення більшовиків ідуть на руку: відступ у Берліні, відчинення комунікації поміж західною та східною Німеччиною, готовість у справі мирного договору з Австрією й т. д. Треба б цим Волесам прочитати брошулку Леніна — Макіявелі п. наз. „Один крок назад, два вперед“. Большевики весь час практикують засади, там виложені. Після останніх посуень большевиків їхній майор Патент в Берліні давав

такі вияснення большевицької тактики й стратегії (за газетними звітами): „Остотожною метою комунізму й надалі залишається світова революція. Лише тактичні засоби, щоб досягти її, міняються. На далеку мету їх треба припасовувати до краєвих та міжнародніх обставин. До большевицької тактики належить також „організований відступ“ під час спаду революційних можливостей... Вибір слушного моменту для рішучого удару — вирішальний. Якщо ворог сильніший, то не треба битися головою об стіну, а треба на нього напасти й знищити його після відпочинку, коли його сили починають розкладатися...“

Так вияснив большевицький майор Патент Леніно-Сталінську тактику. „Революційна ситуація“, на думку большевицьких матадорів, не існує тепер в Західній Європі (в Китаї існує!), тому на якийсь час треба заховати хвіст під себе, заговорити дещо солодше, бо ворог тепер сильніший.

Чи Волес і Ко воліють чекати, аж доки відношення сил не зміниться? Це б називалося „кого Господь хоче покарати, то тому розум відбирає“.

Большевики тепер в Європі дещо „відступили“, бо Захід устативувався, позбувся майже цілком повоєнної кризи. В Берліні на одну західну марку йде аж п'ять східних марок большевицьких (перед роком ті марки були рівновартісні). Це показник господарчої сили Заходу та немочі Сходу. Отже треба було большевикам дещо „відступити“, зробити один крок назад. Але вони вже глядять з запертим віддыхом на чотири мільйони безробітних в Америці, як на ознаку сподіваної ними нової кризи. „Світова революція“ вже готова до зроблення двох кроків вперед.

17). Поза кривавою залізною заслоною

Червоні армії муштруються до світової революції. Які сили протидіють тим арміям знутри?

Терор, що не слабне, а кріпшає, вже є доказом того, що сили спротиву не слабнуть, а ростуть. Спротив цей у першій мірі є потенціальний. Це ворожий настрій до комуністичної диктатури, це переконання, що вона мусить бути повалена. Ворожі настрої огортають не тільки безпартійні маси, але й партійних членів, на що вказують безнастанні чистки та „ліквідації“. В нормально зорганізованому суспільстві настрої, ворожі даному урядові, формуються свобідно в окремій організації, видвигають свої домагання, стремлять до здобуття біль-

пости. Завжди є можливість успіху, завжди є надія на законну зміну.

В аномальній атмосфері диктатури немає можливості на існування опозиційних організацій. Член партії, що зневірився в її програмі, звичайно залишається в ній надалі, але його комунізм — це вже тільки маска. Число тих масок росте, чистки їх всіх досягти не можуть. Тому то диктатури бувають часто розсаджені знутри. Найближче оточення диктатора всаджує йому „штilet в груди“, так було з Муссоліні й Гітлером.

Є в самій партії в ССРСР вибухові сили. Вказують на це не тільки сотки тисяч зліквідованих низових партійців, але й ліквідація тих зверху: Зінов'єва, Троцького, Рикова, Бухаріна, Тухачевського, Єжова та ін., на Україні Хвильового, Скрипника і ін. Коли ті сили розіб'ють диктатуру знутри — а цього виключити не можна — то й вони створять перші кадри майбутньої влади. Коли ж це зробить хтось інший, то й кадри свої він створить.

Здається, що на вибух знутри треба задовго ждати. Ані маси безпартійних в ССРСР та контрольованих ним країнах, ані, тим більше, всі п'ять частин світу не зможуть так довго ждати, особливо тоді, коли сили „світової революції“ (червоні армії та п'яті колонії) пруться до дії.

Отже більш правдоподібно, що удар прийде не знутри партії, а з — поза неї.

Говорив Скрипник дискретно в часі процесу СВУ, що на Україні існують тисячі подібних до СВУ організацій. Через терор зв'язатись вони не можуть, але всі ждуть на відповідний момент. Деякі ждуть терпеливо, з розрахунком, інші нетерпеливляться. Стихія буває часто сильніша, ніж холодний розрахунок. Вона розпачливо, гнана ненавистю до неволі, любов'ю до свободи, кидається на ворога навіть повдично, навіть голіруч. Героїчні вчинки — хоч дорогою ціною — безслідно не минають. Вони вказують на існування волі до боротьби і з черги цю волю скріплюють.

Революція — це стихія, керована розумною волею, холодним розрахунком. До перемоги потрібно одного й другого. Те саме в війні. Америка рвалася скопити на Гітлера, висадитись на європейську сушу. Але обов'язком керуючих мозків було все докладно обчислити наперед, вибрати відповідний момент для атаки, щоб не тільки по-геройськи згинуть, але добути перемогу. В кожній поне-

воленій большевиками країні існують підпільні організації спротиву, і то з певністю не тільки по одній (на Україні найактивніша УПА, в західних областях). Кожна з них тим сильніша, чим менше є вони тільки і гвардією якогось політичного угрупування, чим більш є вони справді всенародною армією, якої гаслом є „самостійність“ без жодних партійно-програмових додатків.

Теорія революції й надалі включає три головні моменти:

- 1) революційно-настрівні маси,
- 2) організація, що ті маси з собою в'яже,
- 3) ослаблення та розклад існуючої влади.

Оцінюючи тверезо ситуацію, бачимо, що моменти другий і третій не існують в ССРСР в таких розмірах, як потрібно. Цей брак внутрішній надолжується ситуацією міжнародною. Тут становище диктаторського уряду ССРСР з кожним днем чимраз більше послаблюється в міру того, як імперіалістичний агресивний характер ССРСР стає чимраз ясніший для всіх західних народів, як гроза комуністичної „світової революції“ (на багнетах червоної армії) стає чимраз більш реальною.

Розрахунок тільки на внутрішні сили в даній ситуації, в добу атомових бомб, затемнює горизонт, перемогу відсуває, скажимо, на десятки літ, отже йде на руку большевикам. Розрахунок тільки на міжнародні сили позбавляє життєвої енергії, обезвольє, спутує внутрішню силу спротиву, яка в такому разі була б здібна до революції тільки поза плечима переможного фронту, а це революцією не є. Отже, одно й друге: внутрішні революційні сили, скріплені міжнародними протикомуністичними силами, дають запоруку скорій й повній перемогі.

З цієї точки зору організація й мобілізація міжнародних сил проти комуністичної диктатури має першорядну вагу. Тут також роля еміграції країн Сходу є велетенська.

18). Роля еміграції

Українська еміграція мусить відіграти свою ролю в тому велетенському змагу поміж двома силами: фатальною для цивілізації диктатурою та поступовою демократією, що зберігає й розвиває ідеї свободи.

Мільйон українських емігрантів може віддати колосальні услуги як в справі України, так і загальній справі цивілізації. До цього потрібні деякі передумови. Ось вони: 1. Треба глядіти передусім вперед, а не назад; в майбутнє, а не в минуле. Справді, минуле (історія)

є поважним учителем життя, але це минуле мусить бути розглянене об'єктивним, безпристрасним зором, у зв'язку з силами, діючими в минулому, а не з точки зору теперішніх програм і замірів на майбутнє. Теперішню нашу тактику і стратегію мусить означувати в першу чергу не те, що було в минулому, а те, що стоїть перед нами в майбутньому. Минуле й теперішнє мусить бути підпорядковане майбутньому. Тоді наша ударна сила зросте. Всі маємо одну головну мету перед собою: боротьба проти комуністичної диктатури за самостійну Україну. Під цим гаслом ми повинні йти одним кроком. Всякі спірні питання минулого й теперішнього — яких ані не можна, ані не треба усувати — відходять на другий план.

2 Деякі несуттєві, справді хлоп'ячі, а то й дитячі спори, мусять бути усунені. Сюди належать такі спори: а) поміж старою й новою еміграцією, б) поміж східньо-українською та західньо-українською еміграцією, в) на ґрунті релігійному, г) поміж молодими й старими, д) поміж „революційними“ й „нереволюційними“. Ограничуся тільки на зазначенні найбільш маркантних рисок тих спорів.

а) Під старою еміграцією розуміємо тих, що поселились за океаном перед обома світовими війнами. Серед нової, що прибуває до Америки тепер, загніздився погляд, що стара еміграція менш вартісна, бо вона надто засимільована. Факт асиміляції (американізації та канадизації) існує не тільки в українців, але й в усіх інших національностях. Без того факту не було б Америки, не було б американського народу. Годі нам уважати за від'ємне те, що для американців є конечне та суттєве. Це не та сама асиміляція, що спольщення, чи змосковщення, що вдаряє в саме існування нашого народу. Перша, навпаки, як показує дійсність, помагає нам здобути прихильників нашої справи серед американського та канадійського народів. Американські громадяни — німці, поляки, жиди та інші відігравали й відіграють колосальну роль в судьбі своїх перших батьківщин якраз тому, що є американськими громадянами. Рівнятися треба в Америці й Канаді на активну стару еміграцію (це очевидно не включає якоїсь штучно підсичуваної асиміляції). Визначні інтелектуальні сили нової еміграції спільно зі старою, що стоїть твердо на випробуваних позиціях демократії та здобула велику

практику по тій лінії, можуть доказати чудес в питанні здобуття могутніх союзників.

б) Частина галицької нової еміграції з недовір'ям та презирством глядить на східню еміграцію (зі Советської України). Деякі галичани мають себе за патріотів вищого сорту. Це погляд фальшивий та шкідливий для загальної справи, а в першу чергу для самих галичан. Не треба забувати, що Могила, Скворода, Котляревський, Шевченко, Костомарів, Антонович, Грушевський та інші наші зірки (як також Донцов та Липинський) зі сходу. Базар та Крути також на сході. В роках після першої світової війни Схід поніс мільйонів жертви в боротьбі проти комуністичної диктатури. Одним словом, нашим галичанам треба бути дещо скромнішими. Нема що дерти носа, а це й дуже нерозумне. Східньо-українською еміграцією, що є представниками самого нашого пня, треба дуже дорожити. Очі нас усіх звернені до Києва, нехай же нам зір не хмариться, коли глядять не емігрантів киян, полтав'ян, харків'ян.

в) Релігійні спори роблять багато пакости. Кожна релігія є дорогим скарбом для віруючого, і з цим треба числитися. Вузькоглядне, фанатичне, не толерантне відношення членів одної церкви до другої ще більш роз'єднує та послаблює удар проти головного ворога — комунізму.

г) Ще не цілком засипана прірва між „молодими“ й „старими“ серед нової еміграції. Могутні нації свідомі того, що фізична сила, енергія, запал молоді мусять іти рука-вруку зі зрілою думкою, багатим досвідом старших. А ми дозволяємо собі на люксус розділу поміж одними і другими. Швець поза тридцяткою ліпший від молоденького шевського челядника, а в політиці, в громадянському житті чомусь мало б бути навпаки. Очевидно, так не є. Бачимо, що молодь і старші знаходяться по обох боках барикади. Молодечий вік не забезпечує перед духовою „склерозою“.

Батьки, що в першу чергу відповідають за такий стан речей, мусять залишити роллю поплентачів своїх діточок та перебрати назад властиву їм роллю навчителів і дорадників нового покоління, що йде їм на зміну.

г) Було б злочином відмовляти революційних заслуг тим особам, групам чи партіям, що їх мають. Але коли приходить до спору поміж двома або більше претендентами до першости в революційних заслугах, то тоді краще віддати вирішення цього спору комусь тре-

тому, об'єктивному, скажім, наступному поколінню. Коли той спір перешкоджає марширувати одним рядом проти найбільшого ворога тепер, то він нереальний, нерозумний, шкідливий. Мірилом теперішньої вартости одиниці чи групи, мірилом того, є він „труп“ чи „живий“, є його теперішнє становище. Якщо він маршує в рядах борців проти комуністичної диктатури — чи ряди збройні чи інші — то він живий, а не труп. Треба оживляти, а не передчасно легким почерком пера відписувати як страту.

Ось так позбувшись баласту — хлоп'ячих чи диячих спорів, — наша мільйонова еміграція зможе виконати своє головне завдання: здобути Україні союзників та причинитись до розбиття комуністичної диктатури.

Мільйонова українська еміграція може поставити пропаганду словом, письмом (у чужих мовах) та ділом на такій височині та в такій силі, що це заглушить як шалену агітацію Москви та їх п'ятих колон, так і голоси російських та польських емігрантських імперялістів.

19). Загальні висновки.

Боротьба проти комуністичної диктатури — це головна проблема наших днів. Питання вже стоїть на вістрію меча: або — або.

Комунізм, як грізна психічна хвороба, черпає свої сили там, де слабші сторони нашого життя, нашої цивілізації.

Опираючись на фальшивій засаді, що головним мотором поступовання людини є економічні, цебто шлункові інтереси, комунізм грає на тих інтересах, використовує невдоволення мас, розбуджує його та підсичує, виставляючи, як принаду, свій „рай“.

Організуючи та мобілізуючи невідмерлі ще чи відроджені кровожадні інстинкти низьких характерів та інтелектів, комуністи впроваджують диктатуру, що нищить до тла все добре, досі людством здобуте.

До своєї розпорядимости має комунізм мільйонові армії, що ждуть тільки на відповідний момент, щоб розлитись по Європі, по світі.

Боротьба проти комунізму мусить вестись двома лініями: фронтовою атакою проти агентур комуністичної диктатури в західньому світі, ставляти їх поза законом, з широкою протикомуністичною пропагандою, з підготовкою до розбиття червоноармійських хвиль; по

дій лінії свою роль відіграє активний спротив мас в країнах червоного терору.

Друга лінія атаки проти комунізму — це переведення таких реформ у господарчому житті суспільства, які б, через усунення запальних місць, усунули ґрунт з-під комуністичної пропаганди.

Сили комунізму без порівняння слабші. Вони тримаються завдяки безправству, диктаторській самоволі й теророві, закріпаченню народів, наложенню тісних кайданів на робітників, селян, інтелігентів.

Перемога протикомуністичних сил певна: по їх стороні закон, рівний для всіх, воля народу як джерело того закону, свобода й незалежність націй, свобода й пошанування гідности людини. Під тим знаком переможемо.

Українська мільйонова еміграція, що з'єднається під одним гаслом — боротьба проти комуністичної диктатури за самостійну Україну — залишаючи рівночасно за собою право пропаганди різноманітних групових програм, відіграє велетенську роль в розгрі поміж тими двома силами.

Комунізм наложив жорстокі кайдани на половину Європи й Азії, кує їх для цілого світу. Робітники, селяни, інтелігенти, продуденти й консументи, всі здорові й кріпкі духом та характером, всі, що бачать цекло комуністичної диктатури, мусять єднатися, щоб розбити диктаторські кайдани, рятувати світ перед диким варварством.

ЦІНА 1 НМ
В АМЕРИЦІ 50 ЦН